

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 23 | סימן קפ"ו – סוף סימן קצ"ח | טבת ה'תשפ"ד

סימן קפ"ו

חיוב נשים בברכת המזון – נשים חייבות בברכת המזון, אלא שיש להסתפק אם הם חייבות מדאורייתא או מדרבנן וה"ה בעבדים, ונ"מ אם הם יכולות להוציא את האנשים באופן שאמרו ברית ותורה, אע"פ שאינן צריכות לומר, ולמעשה אינן מוציאות אלא מי שלא אכל כדי שביעה, שאין חיובו אלא מדרבנן. ואשה שאכלה כדי שביעה ונסתפקה אם בירכה, נחלקו האחרונים אם צריכה לחזור ולברך, והרוצה לברך אין למחות בידה, ודעת הרבה מגדולי הראשונים שנשים חייבות מדאורייתא, ולכן אם חוזרת ומברכת לא הפסידה.

חיוב קטנים בברכת המזון – קטן חייב בברכת המזון מדרבנן כדי לחנכו, ואפי"ל אכל רק כזית, ואינו יכול להוציא את אביו (או אמו), ואם האב לא אכל כדי שביעה יכול הבן להוציאו בברכתו, ואם גם הבן לא אכל כדי שביעה נחלקו הפוסקים אם יכול להוציא את אביו או לא, ויש להחמיר.

סימן קפ"ז

נוסח ברכת המזון

דיוקים בברכות – אין לומר לפני ברכת המזון ברוך משיבוע לרעבים, דאין להוסיף על מטבע שקבעו חכמים. לא יאמר כי לעולם חסדו עמנו, שהרי חסדיו הם עם כל חי. שאתה זן יאמר בקמץ תחת השין. יאמר **אנתנו** מודים, שאנו הוא לשון אנינות. יאמר בפי כל חי ולא בפה. רענו יאמר בשוא תחת הריש ולא בחולם, וזוננו יאמר במלאפום, כי הם לשון בקשה. יאמר לא חסר לנו ואל יחסר לנו.

אם אמר במקום ברכת הזן **ברוך רחמנא מלכא דעלמא מאריה דהאי פיתא** יצא בדיעבד ידי ברכה ראשונה אך לא ידי שאר ברכות, כיון שהזכיר שם ומלכות ועיקר הברכה. י"א שאף אם לא חתם "ברוך רחמנא דזן כולא" יצא בדיעבד, וי"א שחתימה זו מעכבת, וכן פסק הב"ב. ולכתחילה אין לשנות מנוסח הברכה כלל, אמנם **קטנים** פחות מגיל ח' יכול לחתכם בנוסח זה, ומעט מכל ברכה שהרי ג' הברכות הם דאורייתא, עד שידעו לברך כראוי.

ברית ותורה – לפי הרא"ש לא יאמר שהנחלת לאבותינו וכו' "ברית ותורה", מפני שמזכירם אח"כ ומספיק להזכירם פעם אחת, והרמב"ם חולק, וכתב הרמ"א דדברי הרא"ש עיקר. ואם לא הזכיר ברית ותורה או אחד מהם, חוזר לתחילת ברכת המזון אם נזכר אחרי שהתחיל רחם נא, אבל אם נזכר לפני שהתחיל י"ל שיכול להזכיר שם ברית ותורה, וצ"ע. ואם מסתפק אם הזכיר ברית ותורה, הביאור הלכה דן אם צריך לחזור, ולדין בברכת המזון שגורה בפי הכל, אם הוא מסתפק בודאי תולים שאמר. וכ"ש שאם לא הזכיר "ארץ חמדה טובה ורחבה" שזה עיקר הברכה, מחזירים אותו. ואיתא בש"ס שצריך לומר הודאה תחילה וסוף, והפוחות לא יפחות מאחת, ואם פחת מאחת הרי זה מוגה, ומשמע דיצא ידי חובה בדיעבד. ונשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה, מפני שהנשים לאו בני ברית ותורה, והעבדים אינם בני תורה, ומ"מ בימינו נהגו הנשים לומר, והכונה על ברית ותורה של הזכרים שבזכותם נחלו את הארץ, ועוד שאף הנשים צריכות ללמוד הלכות שלהן.

על הניסים – בחנוכה ופורים לפני ועל הכל אומרים על הניסים, ואם לא אמרו אינו חוזר, ויכול בהרחמן לומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והכי נהוג. אם לא הזכיר **מלכות בית דוד** בבונה ירושלים מחזירים אותו.

סימן קפ"ח

ברכת בונה ירושלים

אמן אחר ברכת בונה ירושלים – יענה אמן אחר ברכת עצמו, מפני שברכה זו היא סיום הברכות דאורייתא. ויפסיק מעט בין בונה ירושלים לאמן. לשיטת השו"ע יאמר האמן בלחש, והרמ"א כתב שכששאר המזמנים עונים אמן, גם המברך א"צ לאומרו בלחש, והרמ"ב כתב שבזמננו בכל גוונא אפשר לאומרו בקול רם, וכמזמנה שכן המנהג.

הזכרת מלכות בית דוד – צריך להזכיר בברכה שלישית מלכות בית דוד, ולא יזכיר מלכות אחרת אף מלכותא דשמיא, כגון שלא יזכיר ומלכותך ומלכות בית דוד, או שיאמר אבינו מלכנו. והרמ"א כתב ש"א שמש"ה לא יאמר בסוף יעלה ויבוא "מלך" תנון ורחום, אך אין המנהג כך, כיון שהוא ענין בפני עצמו לגמרי, ולכן אין למחות ביד הנוהגים כך.

נוסח הברכה – יכול לברך או רחם ד' אלוקינו, או נחמנו ד' אלוקינו בירושלים עירך ובציון משכן כבודך ובמלכות בית דוד משיחך ובבית הגדול והקדוש וכו'. ויתתם בונה ירושלים, או מנחם ציון בבנין ירושלים, ואף אם פתח ברחם יכול לסיים במנחם, ויש מחמירים. והרמ"א כתב ש"א שיאמר בונה ברחמנו ירושלים, שהוא מעין הפתיחה, וכן נוהגים, אך לכו"ע זה לא מעכב.

לשו"ע יאמר אותו נוסח בין בשבת בין בחול, ולהגר"א בחול יאמר רחם נא ובשבת יאמר נחמנו ומסיים מנחם, וכן סוברים כמה ראשונים, וברא"ה כתב שצריך בשבת לסיים בנחמה ובחול בבונה ירושלים, ובפתיחה אפשר שבין בחול בין בשבת יכול לפתוח בנחמנו. (ואין בזה משום שאלת צרכיו בשבת כיון שכך הוא טופס הברכה ולכן גם אפשר לומר את כל ה'הרחמן' בשבת).

רצה ויעלה ויבוא – בשבת מוסיף בברכה שלישית רצה והחליצנו, ובר"ח וי"ט וחול המועד מוסיף יעלה ויבוא, דלפי שהם בקשת רחמים הם שייכים לברכה זו, ואם הזכירם בברכת הארץ שהיא הודאה לא יצא וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים, ורצה קודם ליעלה ויבוא מפני שהוא תדיר, ואם הקדים יעלה ויבוא יצא. ולא יזכיר שבת ביעלה ויבוא ולא יו"ט וחמה"מ ברצה והחליצנו.

מה הדין כששכח רצה או יעלה ויבוא

מי שכח רצה או יעלה ויבוא, תלוי דינו היכן נזכר שטעה, והאם סעודה זו מחויבת או לא. ואם נזכר אחרי סיום ברכת בונה ירושלים לפני שהתחיל ברכה רביעית, יש נוסח ברכה מיוחד לאומרו במקום רצה או יעלה ויבוא, וכדלהלן.

אם שכח רצה או יעלה ויבוא (וה"ה בספק תולים ששכח) ואמר רק ברוך אתה של בונה ירושלים חוזר לרצה או יעלה ויבוא ואומר אח"כ ובנה ירושלים, ואם אמר השם נכון שייסיים למדני חוקך וחוזר לרצה או יעלה ויבוא, (ואף ש"א שאין לחזור אחרי הזכרת ד', הרי י"א שאף אם נזכר אחרי אמירת תיבת 'בונה' חוזר לרצה, ואף שמלעשה צ"ע בזה, מ"מ כשלא הזכיר 'בונה' יאמר למדני חוקך ויחזור לרצה). ואם סיים בונה ירושלים ועדיין לא התחיל הטוב והמטיב, יאמר ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם אשר נתן וכו' (כדלהלן). ואם התחיל ברכת הטוב והמטיב עד מלך העולם, לדעת החיי אדם יסיים אשר נתן וכו', ואח"כ יחזור ויתחיל הטוב והמטיב. ודינא דהחיי אדם צ"ע, דמשמע מהאחרונים שטעם החילוק בהתחיל ברכה רביעית הוא משום שהסיח דעתו מברכה שלישית, וא"כ כשאמר ברוך אתה ד' הרי חשב על דעת ברכה רביעית. ואם מוסיף את הברכה חוזר לרצה ברכת המזון (בסעודה המחויבת וכדלהלן), כיון שסיים סדר הברכות דאורייתא, (ואם טעה בברכת הטוב והמטיב א"צ לחזור אלא עליה, מפני שהיא ברכה בפני עצמה).

אם נרדם בברכת המזון ואינו יודע באיזה ברכה עומד, חוזר לראש, ואם יודע שאמר איזה ברכה אינו חוזר אלא למקום שנסתפק.

פינת הדיבות נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

בפרשת ויחי (ג ה) "אבי השביעי וכו' בקברי אשר כריתי לי שמה תקברני", וברש"י שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה, עכ"ל.

הנה עובדה זו, שיעקב קנה מעשיו את חלקו במערת המכפלה, נאמרת ע"י יוסף לפרעה בבואו לבקשו לקברו שם, ואי"ז אלא אומר דרשני איך זה נוגע לבקשתו.

והנה לעיל פר' ויגש (מו ו) הוסיף רש"י דאמר יעקב נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי ולכן נתנם לעשיו בחלקו. והנה לא הפקירם אלא קנה לו בהם קבר בחלקת אבותיו, ולמה לצורך זה כדאין לו נכסי חו"ל.

אולי י"ל דהא דאין נכסי חו"ל כדאין לו לעקב, הוא מפני שמקומו האמיתי רק בא"י ואין ראויה לו שייכות לברכת חו"ל, לכן בבואו אליה [אז פגש בעשיו] ראוי הוא לפרוק מעליו כל נכסי חו"ל שלא להשתמש בהם להנאתו גרידא, אולם בכדי לפדות חלק עשיו מאדמת הקדש שאינה ראויה לו, אדרבה ראוי לו להמיר נכסי חו"ל ולתתם לראוי להם תמורת חלקו של עשיו בארץ.

עפ"י י"ל שפרעה רצה שיעקב יקבר במצרים בכדי שתתברך ארצו, על כן בא יוסף להבהירו כי כבר נתרוקן יעקב מכל קשר לברכת חו"ל והמירה באדמת קודש, ואין ראויה לו מנוחת גופו אלא בארץ ישראל.

ולדין נלמד דאמנם יהודי מודקק לענייני עוה"ז, אך מ"מ יש לו להזהר שלא יתדבק בהם, אלא יזכור שעצמותו משוייכת אך ורק לענייני עוה"ב, שלא ישאבנו עוה"ז אלא אדרבה יהיה הוא משפיע בו גדלות כפי חלקו.

וכן יש למצוא בעבודת התענית, הדנה בחורבן ביהמ"ק נוצר העדר עצום, ואינו תועלת יש בהוספתנו בנו העדר חיות ע"י תענית. אלא שעניינה ניתוק מהתלות בענייני עוה"ז, היפך ההתדבקות ברצונות ארציים המביאים שנת חינוך, 'לתאוה יבקש שפרד' (משלי יח א), ומונעים השראת השכינה שאינה שורה אלא במקום שרצויה שם – "אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאבירי יעקב" (תהלים קלב ד).

יעו"י מה שביאר בחינוך (מצ' תפח) משרשי המצוה לשמוח ברגלים, ותורף דבריו שהאדם ביסודו צריך שמחה, ותורפתו בשובע שמחות לשמו ולזכרו ית'. והמבואר מדבריו שדמחות הרגלים משפיעים שמחה לכל השנה. ודכותה מצויה שציוותה תורה מצוה בפסח "למען תזכור את יום צאתך מא"מ כל מי חייך".

הכ"ז נימא גבי תענית, שקניינה לכל השנה ניתוק מהתדבקות עצמותנו לחומר, לחתור להיות יותר משפיעים בו מאשר מושפעים ממנו.

כך גם בני תורה בענייני כספים יש להם להיות יותר נשאבים לדקדוק ההלכה שבהם מאשר להנאת המסחר גופו. נציבה נא שאלה גדולה למעשה בהחלפת כספים. יהודי שיש בידו שקלים ורוצה להחליפם לדולרים, והנה פונה אליו חבירו ומציע לו תן לי את השקלים על מנת שבעוד חודש אתן לך דולרים כפי ערכם היום, האם הדבר מותר.

בב"מ (מד:): מוב' משטבע זהב, הואיל ואינו חרף כמטבע כסף, חשיב פירי, והמלווהו הרי הוא כמלוה פירות שאסור מדרבנן שמו יתייקרו ונראה כפרוע לו יותר ממה שהלווהו (משא"כ מטבע כסף הוא היציב, והשתנות המחירים אינה נוקפת לו אלא לשאר המוצרים) ורק אם יש ללוה פירות התירו חכמים דהחשיבו את הפירות שיש לו כאילו פורעם מיידית למלוה ונמצא שנתייקרו ברשות המלוה. וכן אם יצא השער – וביד הלוה לקנות מיד פירות במחיר העכשווי – מותר, דחשיבין כאילו קנה ופרע לו וברשותו נתייקח.

לקבלת שטר זכרון בדריים המהודר ללא חשש ריבית:
www.osher-b.org | info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד'

ולפי"ז כך גם באופן של מקח וממכר בא את להקדים מטבעות כסף לשולחני ע"מ יש לו לאחר זמן מטבעות זהב כשער הקדמזה, אם עדיין לא יצא להשעה, אסור מדין קדושת מעות במקח (סי' קעה), שימא יתייקר ההוב ונמצא פורע על יותר ממה שנתן לו.

אמנם לכא' אם יש לו לשולחני מטבעות זהב מותר. אולם דוקא אם יש לו את כל כף המטבעות שחיבי לו, דדוקא בהלוואת סאה בסאה (מין במינו) היתירו אפי' יש לו מעט, אבל בהקדמת מעות במקח הצריכו שיהיה לו כל מה שחיבי לו (קעה ד).

והנה נחלקו הראשונים האם מטבע של מדינה אחרת חשיב פירי ואסור להלוותו כדין סאה בסאה, כיון שאינו חריף במדינה זו, או דכיון דהוי חריף במדינתו חשיב טביעא [אף שמסתמא עלול להתייקר ביחס למדינה זו מ"מ לא פלוג לקולא, דעכ"פ שם מטבע עליו, וביחס למדינתו לא נחשב שמשתנה מחירו, לגבי מטבע זו עצמה]. הרשב"א בתשובה הובאה בב"י (קסב א (ב)) ס"ל דהוי פירי, אבל הריטב"א (ב"מ מד סוע"א) הביא בשם קצת רבתינו דהוי טבעא ושרי סאה בסאה, אם כי הביא שיש חוששין בדבר זה, וכן תלמיד הרשב"א (שם מד): נקט לקולא.

א"כ האם דולרים חשיבא טבעא או פירי לענין סאה בסאה לכא' בפלוגתא דא תליא, דלרשב"א הוי פירי ואסור הלוות דולר בדולר אא"כ יש לו [שהרי לא חשיב שיש לו שער קבוע, דתמיד משתנה], ולריטב"א ותל' הרשב"א הוי טבעא ושרי. אכן יתכן דאף לריטב"א ותל' הרשב"א לא חשיב טבעא אלא מטבעות ממש של מדינות אחרות, שהיו גם הם יוצאים בהוצאה קצת, ולא היה שעres רגיל כ"כ להשתנות, משא"כ שטרות דידן, וצ"ע.

הנה הגרש"א (מנח"ש א כז א) נקט דדוקא כגון מטבע זהב שיש ערך לחומר ממנו הוא עשוי חשיב פירי הואיל ואינו חריף, אבל שטרות כסף, דידן שכל ערכם הוא כח הקנייה שבהם, ודאי הוי טבעא אף שאינו חריף ולכן גם הרשב"א שהחשיב מטבע של מדינה אחרת כפירי יודה בדולרים דהוי טבעא ומותר להלוותם אף אם אין ללוא דולרים כלל [גם בספר נתיבות שלום (סי' קסה) הביא כן בשמו, ויעו"ש בשם הגריש"א זצ"ל שהתניי מטבעא אחריא, כי גם בארץ יש סחורות שנסחרות דוקא בדולרים, וכפי"ג היום המציאות שונה, ועכ"פ מדהזקוק לסברא זו למדנו דפליג אהיתרא דהגרש"א, וכן נקטו רבים מפוסקי זמננו דלא כהגרש"א].

אמנם כ"ו לגבי סאה בסאה, אבל בנידון דידן שמקבל שקלים ע"מ לתת במקום זה דולרים לאח"ז כשער שעת הקבלה, יש לדון אם להחשיבו כמקח, או דאכתי חשיב כדרך הלוואה, כי תכלתו היא להרויח זמן (יעו"י טור בשם רמ"ה קעג ו וב"י שם).

אם זה הלוואה, כיון שהם שני מינים, הרי נאסר להלוות מין אחד ע"מ לקבל מין אחר בפרעון החוב אע"פ ששניהם שוים בזמן ההלוואה ואפי' ביש לו (סוס"י קסב), כיון ששני מינים רגילים להשתנות זמ"ז, ורק בדרך מו"מ מותר כמבואר בט"ז וש"ך שם.

והנה בנידון דידן שאמר 'תן לי' ולא השתמשו בלשון הלוואה י"ל דהוי דרך מקח ושרי. אמנם בש"ך (קעג יז) מבואר דאף שהתירו פסיקה בהזולה ביש לו מ"מ מטבע חריפה אסור ההחליפה במטבע שאינה חריפה בהמתנת זמן, אפי' שלא שדרך הלווא, ואפי' ביש לו, דאף דבעלמא הוי פירי, מ"מ כיון שעכ"פ מדובר במטבע טבועה מחזי כהלוואה [אמנם מהר"י הלוי אחי"ט סי' ט, ד, ובית מאיר קעג ו התירו, וכ"מ ברשב"א מוז. בשם הרמב"ד]. א"כ י"ל דהה"נ ייאסרו שני מינים אפי' שלא בהזולה ואפי' שלא בדרך מינים כנ"ל [דהא גם בדרך הלוואה אינה באמת הלוואה אלא מקח].

ויש לדחות דגם הש"ך לא אסר אלא במטבע טבועה היוצאת בהוצאה באותו מקום משא"כ בדולר שאינו יוצא בהוצאה כיום [וגם מי שמסכים לקחת דולרים מיד בודק מה שוויו בש"ח ומוכר לפי השווי בש"ח] י"ל שאינו חשוב כמטבע טבועה לענין זה, ולכו"ע מותר לקנותו בהמתנת זמן אם יש למוכר את כל הדולרים, וצ"ע.

ועכ"פ להגרש"א דהחשיבו כטבעא מסתברא דאסור, עד כמה שנדמה ניד"ד להש"ך וכנ"ל, ויתכן שלגבי חומרת הש"ך כו"ע יודו לסברת הגרש"א. ועכ"פ דרך הלוואה ודאי אסור משום שני מינים.

וכן להיפך, המבקש דולרים ע"מ לתת שקלים לאח"ז, אפי' אי הוי כטרשא דשיר, שלא בהזולה (ריש"י גרות ריש"י סי' קעג), מ"מ יתכן דלהש"ך הנ"ל ייאסר וככל האמור לעיל.

המ"א מחדש שכל מקום בברכת המזון צריך לחזור, יחזור לראש ברכת המזון, דג' הברכות השונות אחד, והבה"ל מוכיח מממה ראשונים שא"צ לחזור אלא לברכה שטעה בה, וכן דינו של המ"א צע"ג.

אם אינו יודע נוסח ברכת ההשלמה חוזר לראש, (כ"כ הט"י, וצ"ב למה לא יאמר שם רצה או יעלה ויבוא, וצ"ע למעשה), ואם יודע ההתחלה והסיום לדי בזה.

בשבת יאמר ברוך וכו' שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ד' מקדש השבת, ואפי' בסעודה רביעית או חמישית, ומשמע במ"א שאם כבר אכל שתי סעודות אומר ברוך שנתן ואינו חותם, ודעת הביאור הלכה שאומר ברוך שנתן בפתיחה וחותימה, וכן מצדד בהר" שלום. ואם כבר יצאה השבת ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אינו מברך אשר נתן. ואם נזכר אחרי שהתחיל הטוב והמטיב בסעודה ראשונה ושניה, חוזר לראש, כיון דמחויב לאכול להם, דכתיב "וקראת לשבת עונג" ואין עונג בלא פת, ובסעודה שלישית אינו חוזר (ד"א שסעודה שלישית א"צ פת, ואף שאין דבריהם עיקר, יש לחוש לדבריהם שלא להכנס לספק ברכה לבטלה).

ביו"ט יאמר (אפי' בסעודה שלישית או יותר כנ"ל לענין שבת) אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, את יום חג פלוני הזה, ברוך אתה ד' מקדש ישראל והזמנים, ואם התחיל הטוב והמטיב – בסעודה בלילה ובסעודה ביום חוזר לראש דמחויב לאכול פת, דאין שמחה בלא להם, ואם לא אכל בלילה שמחויב לאכול ביום שתיים, צריך לחזור גם בסעודה השניה ביום, ובסעודה שלישית או יותר אינו חוזר.

ביו"ט שחל בשבת אם שכח או רצה או יעלה ויבוא, יאמר בברכת אשר נתן את מה ששכח, ואם שכח שניהם יאמר שנותן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה, ויחתום מקדש השבת וישראל והזמנים.

בראש השנה יאמר ...שנתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה, ולדעת המ"א אינו חותם, אבל הרבה אחרונים חולקים, ועל כן יחתום מקדש ישראל ויום הזכרון, ואם התחיל הטוב והמטיב לדעת המ"א אינו חוזר, כמו ב"רח, ולהא"ר צריך לחזור.

ביום הכיפורים (חולה) אינו חוזר, ואם לא התחיל הטוב והמטיב, י"א שיאמר ברוך שנתן ימים קדושים לישראל את יום הכיפורים הזה, וי"א חותם, וי"א שלא יאמר כלל, וכן מסתברא.

בראש חודש יאמר ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון, ולדעת רוב הפוסקים גם בזה יאמרנה בשם ומלכות, ואינו חותם. ואם נזכר אחרי שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר, מפני שאינו חייב לאכול דווקא פת, (וכתב הרמ"א דאפשר שיש לאומרו בהרחמן כמו לגבי על הגוים, אך יש חלקם זכאן יש הוכירת שמות שאין לאמרום לבטלה, וכן נוהגים, והמ"א תמה וכי אסור לומר תחנונים שיש בהם הזכרת שמות, ובגדלי יזכר כתב דשאני הכא שכונתו לצאת ידי חיוב ברכה). **ואם חל ר"ח בשבת** והזכיר שבת ור"א ל"ח, והתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר, ואם שכח גם על שבת ונזכר לפני שהתחיל הטוב והמטיב יאמר שנתן שבתות למנוחה וראשי חודשים לזכרון, ובחתימה י"א שלא יזכיר ר"ח, ולדינא מסקי האחרונים שיזכיר גם ר"ח, ואם התחיל הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון, ומזכיר שבת ור"ח (ובזה אפי' אם בפעם הראשונה הזכיר ר"ח צריך לחזור ולהזכיר).

בחוה"מ א"צ לחזור, ואם נזכר לפני ברכת הטוב והמטיב יאמר ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם שנתן מועדים (או שיאמר ימים קדושים, אך לא יאמר ימים טובים), לעמו ישראל לששון ולשמחה, ואינו חותם.

היכא שחזר לראש, אם הוי שלשה וזימנו מברכים כל אחד בפני עצמו, דיצאו ידי חובת זימון.

אם התחיל לאכול בשבת ויצאה שבת מזכיר שבת בשבת בברכת המזון, דאזלינן בתר התחלת הסעודה, ואפי' נמשך זמן רב בלילה (אא"כ התפלל מעריב), וכן הדין בב"ח ופירים ותנובה. ואם חל ר"ח במוציא שבת אם גמר סעודתו מבעוד יום יזכיר רק של שבת, ואם שכח ונזכר לפני שהתחיל ברכת רביעית, אין מברך אשר נתן בשם ומלכות, ולסוברים שבסעודה שיש לשת בלא הכי מוכיח גלי שם ומלכות, כי סאן מותר להזכיר גלי שם ומלכות. ואם אכל פת גם בלילה, אינו יכול להזכיר שניהם אחיית תרתי דסתרין, ומוטב שיזכיר של ר"ח, (אך אם חלו חנוכה או פורים במוציא שבת יזכיר של שבת, כיון שאמירת על הגוים אינה אלא רשות). וי"א שאם חל ר"ח או יו"ט במוציא שבת, יזכיר גם רצה וגם יעלה ויבוא.

סימן קפ"ט

ברכת הטוב והמטיב

ברכה הטוב והמטיב אינה מדאורייתא אלא מדרבנן, ולכן היא לא נחשבת סמוכה לחברתה והיא פותחת בברוך, ואינה חותמת בברוך מפני שבתחילת התקנה היתה הברכה קצרה, שלא הזכר בה אלא הטוב והמטיב לכל.

טעם תקנת הברכה – ברכה זו נתקנה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה, ואמרו הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה, וקבעיה בברכת המזון מפני שהיא הודאה ושבח, וסמוכה לבונה ירושלים מפני שבחורבן ביתר נגדעה קרן ישראל והיו עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד.

ג' מלכיות והטבות וגמולות – כיון שמזכירים מלכות בית דוד בבונה ירושלים ראוי להזכיר מלכות שמים, וכיון שאין להזכרים יחד מזכירים בברכה רביעית, ומזכירים עוד מלכות נגד ברכת הארץ (אע"פ שאינה צריכה מלכות שהיא סמוכה לברכת הזן שיש בה מלכות). וכיון שאומרים ג' מלכיות אומרים גם ג' הטבות שהם עיקר הברכה, וכיון שהיא ברכת הודאה אומרים גם ג' גמולות.

לא יאמר תתברך שכבר אמר ברוך אתה ד'.

לא יאמר המלך הטוב התי, ובבית האבל יאמר "המלך החי הטוב והמטיב (וא"צ לומר ג' הטבות וג' גמולות, ולב"ח ולש"ח אומרים) קל אמת וז' אמות וכו' ".
ל' כשהאחרים האוכלים עמו מברכים, ובין כשמברך אותם בעצמו, ויעיין ביו"ד שע"ט א' בעינין לזה עשרה.

לא יאמר א"ל שבכל יום (דמשמע שיש ב' רשויות), אלא א"ל בכל יום, ויותר נכון שלא לומר א"ל כלל, שהרי כבר אמר הא"ל אינו.

בעל הבית מסיים ונאמר אמן, שאינו יכול לגזור שיאמרו אמן, אבל בעושה שלום שהוא שבח של הקב"ה וכל ישראל מצוים אומר ואמרו אמן.

אחר הרחמן או אחר כל תחינה ובקשה אף שאין בה שם יש לענות אמן.

יאמר ונשא ברכה מאת ד'.

בשבת יו"ט ור"ח יאמר מגדול, ובחול יאמר מגדיל.

סימן ק"צ

שתיית היין אחרי ברכת המזון

בסניף זה יבואר כיצד ינהג המברך על הכוס עם ברכת הגפן ומעין שלש על שתיית היין, ושהוא ישתה לפני הסובים, ודין שתיית שאר המסובים.

ברכה ראשונה – צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של ברכת המזון, אפילו אם בירך על היין שבסעודה, דברכת המזון הוי סילוק והסח הדעת. ואם הפסיק בין הברכה לטעימה דבר ששייך לסעודה אינו חוזר ומברך, ואם הפסיק דבר אחר חוזר ומברך.

אם המברך טועם ראשון – אם המסובים שותים מהכוס של המברך, נכון שיטעם המברך ואח"כ שאר המסובים, ואפילו אם הוא מערה מכוסו לכוסם הריק לפני שטועם, אין ראוי שיטעמו עד שיטעם הוא, אבל אם יש כוס יין לכל אחד והוא מוציאם בברכתו, א"צ להמתין לו, אא"כ כוסם פגום שצריך לשפוך מכוסו לכוסם לפני שטועם, שיזה צריכים להזהר להמתין עד שיטעם ואח"כ יטעמו הם.

ברכה אחרת – אחרי השתיה יברך ברכה אחת מעין שלש, ואם דעתו לשתות עוד יברך בסיום השתיה, ואם טעה וביקר אחרי, להמ"א לא יברך לפני, ולרעק"א דווקא כשטעה בדין וחשב שצריך לברך, אבל אם שכח שרוצה לשתות עוד צריך לברך, וי"א שגם בטעות בדין צריך לברך, ולמעשה צ"ע. אמנם אם אין בדעתו לשתות מיד, יברך עכשיו שמא יתעכל, דשיעור עיכול של שתייה אינו גדול כל"כ, לא ימביעיא לדעת המ"א שיצטרך אח"כ לברך גם ברכה ראשונה, אלא אף לפי מה שכתבו הרבה אחרונים שא"צ לברך כל שלא נסתלק מהשתייה הראשונה (וא"כ אין מקום לדברי המ"א), ואפי' כל היום, מ"מ מאן יאמר לן דרשאי לעשות כך לכתחילה, שהרי מפסידי ברכה אחרונה של שתייה זו, וגם שמא לבסוף לא ישתה עוד.

כמה צריך לשתות בשביל ברכה אחרונה – יש להסתפק אם כזית (-כחצי ביצה, שזה שליש רביעית) מחייב בברכה אחרונה ביין ובשאר משקין, כמו באכילה, או דווקא רביעית (שהו ביצה וחצי והיינו ג' כזיתים), ובשתיית של רשות יזהר לשתות או פחות מכזית והיה פטור לכו"ע, או ישתה רביעית והיה חייב לברך לכו"ע, ואם שתה מלא לוגמיו לא יברך ברכה אחרונה (ודלא כהט"י), ואפי' ביי"ש לא יברך בפחות מרביעית (ודלא כהט"י). ובכוס של ברכת המזון שצריך לשתות לפחות מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית באדם בינוני, שזה יותר מכזית, (ואדם גדול ביותר משערים במלוא לוגמיו דידיה, אך א"צ לשתות יותר מרביעית), א"כ יש כאן ספק חיוב ברכה אחרונה, ולכן ישתה רביעית שלם ויברך ברכה אחרונה.

צריך אחד לשתות כשעור מלא לוגמיו, ואין שתיית שניים מצטרפת, ויש מי שאומר ששתיית כולם מצטרפת למלא לוגמיו.

אם המברך לא רוצה לטעום יטעום (כשיעור) אחד מהמסובים ששמעו את הברכה וכיוון המברך להוציאם, וכתב רעק"א שבכהאי גוונא השותה יברך הגפן ולא המברך ברכת המזון, ובחכם צבי משמעו שהמברך ברכת המזון יברך גם הגפן, וכן משמעו מלשון השו"ע, דבברכת המצוות קימא לן דיצא מוציא (ואע"פ שבתקיעת שופר נלשים לא יברך מי שכבר יצא, שאני התם שגם הנשים יותר טוב שלא יברכו אלא שאין למחות בידם, משא"כ אחא). והנה דעת החכם צבי שאם המסובים יודעים לברך, אסור לברך ע"מ שיטעמו אחריהם לא לא יטעם הוא, ודעת הביאור הלכה אף אם הם יודעים לברך יוכל הוא לברך ולתת לברך לאחר לטעום.

מצוה מן המובחר שיטעמו כולם טעימה בעלמא מהכוס, וכיון שנבטאר שצריך המברך לשתות רביעית, זה שייך רק בכוס גדולה מרביעית.

בסעודה גדולה אלו שמסופקים אם יגיע אליהם כוס של ברכת המזון צריכים לברך עליו לפני עצמם, אא"כ נתכוונו להדיא לצאת בברכה אם תגיע אליהם הכוס, וגם המברך נתכיון להוציאם, ויזהרו שלא ישיהו בין הברכה לטעימה.

סימן קצ"א

ברכת המזון לפועלים

מדינא דגמרא אם הפועלים נוטלים שכר מלבד מזונם, מברכים ברכה ראשונה כתיקנה, ואח"כ פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותר בברכת הארץ, (דמדאווייתא יכול לכלול שלשת הברכות בברכה אחת, ואף להולכים יש מה ביד המכים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה), ואין אומרים ברכת הטוב והמטיב, כדי שלא לבטל מלאכת בעה"ב. ואפי' יוצאים ידי חובה מאחר, יעמדו למלאכתם כשסיים בונה ירושלים. ואם בעה"ב מיסב עמהם, או שאין נוטלים שכר אלא הסעודה שאוכלים, מברכים כל הד' ברכות.

וה**אידינא** מברכים כל הד' ברכות, כיון שאין דרך להקפיד, ומסתמא אדעתא דהכי שחרם.

ולענין ברכת הזימון נחלקו בזה האחרונים, והאינא זימנו וכנ"ל, אך אם פועל גמר לפני האחרים ואינם רוצים לענות לו, לא ימתין אלא יברך מיד.

אסור לעשות מלאכה בעודו מברך בין אם התחיל קודם במלאכה, ובין אם התחיל קודם בברכה, ואפי' תשמיש קל אסור, וכ"ש דבר שצריך שימת לב, ולא יעיין אפי' בדברי תורה, דכתבי "ולא תלכו עימי קר"י נכלל בזה שלא יהיו המצוות אצלנו על צד המקרה וההזדמן. וכן הדין כשעוסק בתפילה או בברכה אחרת או באיזה מצוה. ובדיעבד אם בירך כשהוא עסוק יצא, דלא עבד משיכו.

הלכות זימון

שלשה שאכלו פת יחד חייבים להתאגד יחד לברך בלשון רבים, והיינו שאחד יקרא לכולם לברך יחד באמירת 'נברך שאכלנו משלו', והם יאמרו 'ברוך' וכולם משלו ובטובו חיינו'. ואסמכוה אקרא דכתיב "גדלו לד' איתו וגרוממה שמו יחדיו", ואי נמי דכתיב "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו".

אמירת רבותי נברך או הב לו ונברך שאומרים לפני כן, זו הזמנה בפה להכין עצמו לדבר שבקדושה, דכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה עובר לעשייתו כדי להמשיך את הקדושה.

בזמן הגמרא היה המנהג שהמזמן מברך בקול את כל ברכת המזון, וכולם היו מואזינים לדבריו ויוצאים ידי חובה. ובזמננו שקשה לכון לכל ברכת המזון, נכון שיברכו בעצמם, (וכתב המ"ב שיברכו בלחש מילה במילה עם המזמן, לפחות בברכה הראשונה).

ולהלן יבואר סדר ונוסח הזימון, החיוב לזמן ולברך יחד, מתי שלשה או עשרה מצטרפים לזימון (והיינו מה צריכים לאכול בשביל לזמן, ומתי זה נקרא שאכלו יחד), ועוד מדיני זימון.

סימן קצ"ב

נוסח הזימון

ג' שאכלו כאחד חייבים להזדמן ולצרף ברכתם בלשון רבים, והיינו שאחד יאמר נברך -

הקריאה הנברך - בזוהר מזהיר שיאמרו הזמנה בפה תן לנו הכוס ונברך, או בואו ונברך, דכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה לפני עשייתו כדי להמשיך את הקדושה, ומזה המנהג לומר 'רבותי נברך'. והם יאמרו 'יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם'.

אמירת המזמן- המזמן יאמרו נברך שאכלנו משלו, ולא יאמרו ובטובו חיינו, והמ"א מנצד שאם אמר אין מחויבים אותו, אך לכ"ע אין לומר כך בתפילה, ואין לחלק בין שלשה לעשרה (ודלא כהט"ח). ואם הם ד' יכול לומר ברכו, אך טוב יותר לומר נברך, כפי הלוציא עצמו מן הכלל, ואם הם ג' ואמרו ברכו אפשר דיצא.

עניית המסובים- המסובים יענו ויאמרו ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

ואם הם עשרה או יותר ואפי' רבוא, יאמרו נברך אלוקינו, ולא יאמרו נברך לְאַלוּקינו, (ויש ראשונים שכתבו לומר לאלוקינו, ויותר נכון לומר בלי ל'), והמסובים יענו ברוך אלוקינו. ואם טעה המזמן ולא הזכיר אלוקינו יחזרו ויאמרו אלוקינו, אך אם השומעים כבר ענו בלא לומר אלוקינו אינם יכולים לחזור, כיון שיצאו בדיעבד, והמזמן כשחוזר נחלקו האחרונים אם יכול לומר ברוך אלוקינו, ואם הם אמרו ברוך אלוקינו יכול לכ"ע לומר ברוך אלוקינו, אך נדברך אמר בלי שם.

המזמן יאמר אחריהם ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, ונחלקו האחרונים אם יענו אחריו אמן, והמנהג שלא לענות, והמזמן לכ"ע לא יענה אמן. ולא יאמרו ברוך הוא וברוך שמו, וי"א שיאמרו, וכן המנהג, אך לא יאמרו כי אם המזמן. ואח"כ יברך ברכת המזון.

שינוי הנוסח- האומר נברך על המזון שאכלנו או שאומר למי שאכלנו משלו (דמשמע שמברך לבעה"ב), או שאומר מטובו במקום ובטובו (דמעמע בתגמוליו של מבור), או חיים במקום חיינו (שמוציא עצמו מן הכלל), היה יד בוקר. וכשמזמן בעשרה יכול לומר נברך אלוקינו על המזון שאכלנו משלו.

סימן קצ"ג

דיני שניים שאכלו

אם יכול אחד להוציא את חברו בברכת המזון- שניים שאכלו, אף שלגבי ברכת המוציא יכול אחד להוציא את חברו לכתחילה, לגבי ברכת המזון לכתחילה מצוה שיברך כל אחד לעצמו, (כיון שדעתם כעשיו להפרד זה מזה, ולפי שברכת המזון דאורייתא, ונכון לחשו טעם הראשון ושכל אחד יברך בעצמו אף כשלא אכלו כדי שביעה).

ואם אחד מהם לא יודע לברך אך מבין לשון הקודש, יוציאו השני ידי חובה, וכיון הלוציאו והשומע יכוין לצאת, וכיון השומע מילה במילה לכל מה שיאמור והוא לעיכובא, ואם שמע ע"פ עיקרי הברכות ופתיחתם והתימתם יצא בדיעבד, ואם שמע כשהוא מתנמנם לא יצא. ואם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה ויברך לעצמו, ויכול לברך בלשון הקודש אף שאינו מבין. (ובזימון שאחד מוציא לשניים י"א לתשעה י"א שמוציא אף אם אינם מבינים, ויש החולקים). וי"א שבלשון הקודש יוצא גם מי שאינו מבין (משא"כ בשאר לשונות), וכן המנהג שנסיים ועמי הארץ יוצאים יד"ח אף שאינם מבינים, ואפי' בקידוש דאורייתא, אך טוב יותר שיאמרו מילה במילה בלחש אחרי המברך והמקדש, דבזה יצאו יד"ח לכ"ע, ולכ"ע נכון לעשות כך כיון שא"א לכיון ולשמוע היטב.

שניים שאכלו **מצוה שיחזרו ביחד שלישי שיצטרף עמהם לזימון**, והיינו שאם יש אחד נוסף אחר או שמש שאין דרכו לאכול עמם, מצוה לתת לו לאכול, אבל אחד א"צ לחזר אחר שניים. וכן אם הם ז' מצוה לחזר (כנ"ל) אחר עוד ג' כדי שזימנו בשם.

מתי רשאים ליחלק

כיון שהזימון הוא חיוב, ממילא כמה שאכלו יחד אסורים להתחלק באופן שעי"ז יפסידו זימון או זימון בעשרה, וכדלהלן.

ג' שנתחייבו בזימון אינם רשאים ליחלק, ואפי' אחד מהם גמר סעודתו לפני האחרים, וכן **ארבעה וחמשה** אף שאם ילך אחד או שניים זימנו הג' האחרים מ"מ אסורים ליחלק, שהרי ההולכים ג"כ חייבים בזימון, ו**ששה עד ט'** יכולים ליחלק באופן שיהיה זימון לכל חבורה, ו**עשרה או יותר** לא יתחלקו, ואם הם **עשרים** יכולים ליחלק שיהיה עשרה לכל חבורה.

דעת הדרכי משה שמצוה מן המובחר שלא ליחלק משום דברוב עם הדרת מלך, אף שמדינא אין איסור. וי"א שיכולים ליחלק אפי' לכתחילה.

אמנם אם רבים מסובים יחד ואם זימנו יחד לא ישמעו ברכת הזימון מפי המברך (דאם יכולים לשמוע אפי' רק ברכת הזימון, לדעת השו"ע זימנו יחד ויברכו כל אחד לעצמו בלחש, ולדעת האחרונים צריכים לשמוע גם את הברכה הראשונה), ואינם יכולים לזמן עשרה עשרה מפני שצריכים לזמן בקול רם וישמע בעה"ב ויקפיד, מוטב ליחלק לשלשה שלשה מאשר שלא ישמעו הזימון ולא יצאו ידי חובה. וכתבו האחרונים שכשיש קבוצה גדולה יתנו לזמן למי שקולו חזק כדי שישמעו כל המסובים.

ואם צריכים ללכת לדבר מצוה ואם ימתינו תתבטל המצוה, לשיטת המ"א יכולים לזמן שלשה שלשה, והח"א מגמגם בזה ופוסק שאם לא ישארו עשרה בלעדיהם אסור להם לצאת, ומ"מ במצוה דאורייתא אפשר שיש להקל בכל גוונא.

מה נקרא קביעות לחיוב זימון

אין חיוב זימון אלא כשקבעו לאכול יחד. ולהלן יבואר מתי זה נחשב שקבעו לאכול יחד.

שלשה שישבו לאכול יחד ובירכו המוציא, אפי' כל אחד אוכל מכיכרו, ואפי' לא אכל עדיין כזית, נתחייבו בזימון ואינם רשאים ליחלק, אפילו אם אחד רוצה לגמור סעודתו לפני האחרים, ודווקא כשאוכלים בשייבה בשלחן אחד או במפה אחת, (ודעת הגר"א שבעה"ב עם בני ביתו היו קביעות אף בלא שלחן אחד). ואם אכלו יחד בלא קביעות רשאים ליחלק, וכתב הרמ"א דלכתחילה עדיף יותר לזמן, משום "ברוב עם הדרת מלך", (וכן בכל מקום שרשאים ליחלק כגון כשיש או עשרים), אך המ"א כתב שג' שלא אכלו יחד אחד יכול להוציא את חבריו בברכת המזון, וממילא אין רשאים לזמן, ויכול מסתבר כדבריו, (ולדברי המ"א כונת הרמ"א שאכלו מעט יחד שיתחייבו בזימון, וזה חידוש, דהיכא שכולם גמרו את אכילתם לא מצינו שיאכלו עוד כדי לזמן, אע"פ שלא הסתיי דעתם), והפמ"ג נשאר בצ"ע אם יכולים לזמן ומסיים שבי" שיש הזכרת השם אפשר שלכו"ע אסור לזמן כשאין חיוב, וכל"מ בח"א.

ואם צריכים להתחיל או לגמור יחד- שניים שקבעו לאכול יחד אח"כ שצטרף להם שלישי, או שקבע אחד ואח"כ קבעו השניים עימו, ומסיימים לאכול יחד, אינם רשאים ליחלק, ואם גם סיום אכילתם אינה יחד רשאים לברך בפני עצמם, ולכתחילה מצוה להמתין ולהצטרף יחד לזימון, ואם המתינו אחר אכילתם ולא בירכו עד שגמר השלישי לאכול, ואם היו מביאים להם משהו היו יכולים לאכול, חייבים לזמן יחד.

היו **רוכבים ואמרו נאכל** מצטרפים לזימון אע"פ שכל אחד אוכל מכיכרו ולא ירדו מהבהמות, ודווקא כשעמדו במקום אחד, אבל אם

אכלו בהליכתם אין מצטרפים (וע"ע בסימן קס"ז). והמ"א מסתפק מה הדין באוכלים יחד בעגלה, והח"א הכריע דבזה ובכל ספק בזימון אם הם ג' זימנו, ועשרה לא זימנו, ונראה שאף עשרה זימנו בלא הזכרת השם.

האוכלים בשדה מפוזרים אע"פ שאוכלים בשעה אחת ומככר אחד אין מצטרפים.

זימון בבית עכו"ם- שיטת הרמ"א שלא לזמן בבית עכו"ם, והאחרונים כתבו לזמן, וכן המנהג. ויאמרו הרחמן הוא ישלה לנו ברכה בהליכתנו ובישיבתנו עד עולם, ואפשר לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב הזה, וקאי על בעל הסעודה, (וכ"ש כשכל אחד אוכל משלו, שאז גם בבית ישראל אומרים הרחמן הוא יברך אותנו). ואם אוכלים במלון ביום דרך עראי בבית עכו"ם אפשר שאין זה קביעות ואין לזמן, וטוב שלא יקבעו לאכול שלשתם יחד ויצאו מידי ספק.

זימון בז' מינים- חיוב זימון הוא דווקא בפת. ויש מחמירים בז' מינים להצריך זימון, ולכן טוב שלא יקבעו שלשה ביחד על ז' מינים, ובברכי יוסף כתב שהמנהג שלא להמנע מלקבוע על פירות מז' מינים או על פת הבאה בכיסנין.

מתי פקע מהאוכלים חיוב זימון

מי שנתחייב בזימון, ובאמצע אכילתו ענה לזימון של שאר בני החבורה, או שהלך למקום אחר ובני חבורתו זימנו בלעדיו, פקע עימנו חיוב הזימון, וכדלהלן.

ג' חבורות של ג' בני אדם אסור לשלשה מהם, אחד מכל חבורה, להפרד מבני חבורתם ולזמן ביחד, כיון שהשניים האחרים שבכל חבורה ישארו בלי זימון. ואם הלך אחד מכל חבורה ונצטרפו שלשתם יחד, ובינתיים בא אחד מהשוק לכל חבורה (או לאחת החבורות) וזימן עמהם, 'פרח זימון' ממי שבני חבורתו זימנו, וממילא אין ההולכים יכולים לזמן, א"כ אכלו א"כ שלשתם יחד.

וכן אם ההולכים כבר זימנו במקומם, כגון שכל אחד מהם הפסיק לענות לזימון לשניים שאכלו עמו ואח"כ נצטרפו שלשתם יחד, אין יכולים לזמן כיון שכבר זימנו במקומם, ובאופן זה אפילו אם שלשתם אכלו יחד אחרי הזימון וגמרו סעודתם לא זימנו, כיון שכבר זימנו בחבורתם בראשונה, (אך ברכת המזון יברכו מתחילה), ואם רק אחד מהשלשה זימן י"א שגם בזה הדין כנ"ל, ובסימן ר' מבואר שאחד יכול להצטרף לשניים שאכלו כעשוי ביחד, וצ"ע לדינא. ואם לא זימנו עליהם במקומם (ואינם יכולים לחזור לחבורתם הראשונה מחמת שנתפרדה, או שעזבו את חבורתם מחמת אונס או הפסד ממון) חייבים לזמן, ואינם רשאים ליחלק אפי' אם לא אכלו יחד כלל, ואף שצריך לברך במקום שאכלו, י"ל דמיירי בעקרו בשוגג, או שאכלו גם כאן אלא שלא קבעו לאכול יחד, ואם כל אחד בא מחבורה של שני אנשים אינם יכולים לזמן אם לא אכלו יחד, כיון דמעיקרא ג"כ לא נתחייבו בזימון.

ג' חבורות של ארבעה מותר לשלשה מהם, אחד מכל חבורה, להפרד מבני חבורתם ולזמן ביחד, (אם הם בבית אחד, שהרי צריך לברך במקום האכילה), וכתב הח"א שאם אכלו ארבעה על שלחן אחד, ושניים על שלחן אחר, יכול אחד מהארבעה להצטרף עם השניים האחרים, וצ"ע בדבריו. ואם זימנו כבר ג' הנשארים בחבורה הראשונה, ולא אכלו אלו הג' יחד, פרח זימון שיתיינה, ודווקא שזימנו לפני שנתחברו השלשה, אבל אם נתחברו השלשה לפני שזימנו בהריהם, יכולים שלשתם לזמן יחד, ואם אכלו השלשה יחד יכולים לזמן.

סימן קצ"ד

ג' שאכלו כאחד ושכחו לזמן ובירכו ברכת המזון אינם יכולים לזמן, וכן הדין אם סיימו ברכת הון, ואם רק התחילו עד הון את העולם כולו יש להסתפק. וכן הדין כשב' מהם בירכו, אמנם יש להסתפק אם השלישי יכול להצטרף לחבורה אחרת, וצ"ע, אך אם יאכל עמהם מעט בודאי מצטרף, ואפי' לשניים. ואם רק אחד מהם שכח ובירך (והיה בהזיד ונקט שכח אטור רישא), יכולים השניים לזמן עמו, ויענה ברוך שאכלנו משלו, והם יצאו יד"ח זימון, אך הוא לא יצא יד"ח כיון שכבר בירך, אכנס אם אחד מנשארים רק שתה רביעית משקה ולא אכל לא זימנו. ואם היו ארבעה שאכלו שניים מהם בירכו, יכולים לצרף אחד מהמברכים ולזמן עמו, והמאמר מרדכי מנצד שאפי' אם רוב החבורה בירכו בפני עצמם, אם נשארו שניים שלא בירכו, יכולים לצרף אחד מהמברכים לזימון, וכן אם היו עשרה ובירכו שלשה יכולים להצטרף עם הנשארים ולזמן בשם. ואם השלישי זימן עמם כת אחרת (אם בא לחבורה של שניים צריך לאכול עמהם מעט, ואם בא לחבורה של שלשה א"צ לאכול עמהם). אין השניים שנשארו יכולים לזמן עמו, מפני שכבר יצא יד"ח זימון, אך אם נזדמן להם אחד מן השוק, יכולים לזמן עמו אם טעם עמהם, ומשמעו מרעק"א שאם הצטרף עמהם אחד שנתחייב בזימון כשכאל עם כת אחרת, יכול להצטרף עמהם אע"פ שאינו אוכל עמהם יחד.

ג' שאכלו ויצא אחד מהם לשוק קוראים לו שיכוין לברכת הזימון, ויענה עמהם, והם והוא יוצאים בזה יד"ח זימון אע"פ שאינו יושב עמהם, אלא הוא עומד נגד הפתח בסמוך להם, (ואם יש טיגוף ביניהם הטיגוף מפסיק), ואח"כ יבוא ויברך בעצמו, ואם שמע עד סוף ברכת המזון וכיוון לצאת יצא, ואם השלישי לא עונה לזימון אין מזמנים עליו א"כ הוא עומד עמהם. וי' אין מצטרפים אא"כ כולם יושבים בברכת הזימון, ולשיטת הרמ"א צריך להמתין עד סוף ברכת הון.

ג' שאכלו כאחד ולא בירכו וידעיים לברך, ואם אחד מהם יודע את כל בהמ"ז, נכון שהוא יוצא ויציא את כולם, ואם כל אחד יודע ברכה

תמצית אהבת חסד ושם עולם

מי שהוא **דל בדעתו** הוא דל מן הכל, ומי שטעה מדרך התורה צריך להתבונן איך להשיבו בתשובה, וכמה גדול זכותו ושכרו של המחזירו לדרך הישר. וכן מי שאינו חכם ועל ידי זה מפסיד ממונו בעסקיו וכן הוא מתבזה, מכלה ללמוד דרך ארץ כדי שלא יפסיד וכדי שלא יתבזה, וזה בכלל "אהבת לרעך כמוך". ומי שהוא עני בתורה, צריך להתבונן איך אפשר להמשיך ליבו לתורה, וזה דבר גדול מאד, ואמרו חז"ל שכל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, ועל האדם לרחם עליו מפני שהוא ערום מתורה ומצוות, שאין לו במה לכסות נפשו בעולם העליון, כמו שהיה מרחם על אדם שאין לו מה ללבוש, וגם מקיים בזה "ואהבת את ד' אלוקיך" שהכונה לאהב אותו על בריותיו. וכן דל שאין לו כח להחזיק בניו תורה או ללמדם בעצמו, מצווה להתבונן איך להכניסם לתורה, ואמרו חז"ל הזהרו בנינו עניים שמהם תצא תורה, ואמרו חז"ל שכל המלמד בן עם הארץ תורה, אפי' הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו. הנה פירטנו כמה דברים שצריך להתבונן בשכלו איך לעזור לדל, ואכמ"ל בפרטים נוספים, והמשכיל ילמד מאלו למקרים אחרים, ובזכות זה יזכה לסוף הפסוק "ביום רעה ימלטוהו ד' ". (פרק ז').

חסד התלוי בדיבור יכול לזכות לזה גם מי שאין לו ממון, והוא דבר מצוי בהרבה עניינים: א' ללמד תורה לאחרים שזה בכלל חסד. ב' להסיר כעס של אדם על חבירו, או לסבב בדיבורו שלא יקרה נזק לחבירו, או לגרום שאדם יעשה טובה לחבירו (ומקבל עבור זה ברכה מאת ד'). ג' לייעץ לחבירו עצה הנוגת לו בענייניו. ד' לנחם את חבירו מדאגתו (אם אינו יכול לעזור לו ממש), ואמרו חז"ל הנותן פרוטה לעני מתברך בו' ברכות, והמפייסו בדברים בי"א ברכות. ה' לגרום לרבים לעשות צדקה וחסד. ו' להתפלל על החולה שיפארוהו ד', או שינצל מצרתו ואפי' חבירו אינו יודע. (פרק ח').

דברי סיום- המתבונן בכל הנ"ל יראה איך מידת החסד שייכת בכל ענייני ההטבה שעושה, וכל אחד יכול לקיימה בענייניו, ולפעמים בקלות, ובעונותיו והרבים בני אדם מזלזלים בזה, ולפעמים קל לאדם לטרוח ולהוציא הוצאות רבות על הבלים, ואילו על חסד שהוא הצלחתו של אדם בעולם הזה ובעולם הבא אינו מוכן אף לטרוח מעט או להוציא מעט הוצאות, והסיבה לזה היא שהיצר אינו מניח לאדם להתבונן בגודל מידת החסד ורוב טובה, ועל כן העצה לזה שלמד תמיד גודל שבח המידה הקדושה הזו, ויתברר ויתאמת אצלו שרצון ד' יתברך שנורגיל עצמנו להתנהג ברחמים וחסד עם זולתנו, ועל ידי זה ישיג אהבה למידת החסד, ובזכות זה הקב"ה ג"כ יתחסד עמו בכל ענייניו בזה ובבא. ומ"מ אף די בחסד בלי יראת שמים, אלא צריך ללכת בדרכי התורה וקבלת עול מלכות שמים, ואז אשריו טוב לו. (שם).

התעוררות מיוחדת לצדקה וחסד בזמננו- אף שבזמננו נתחזק מאד ענין צדקה וחסד, מ"מ יש עוד לעורר בזה משני טעמים: א' צריך לתת ד"י מחסורו אשר יחסר לו" וכיון שהיום הוצאות המחיה גדלו מאד, ממילא החיוב לתת צדקה או להלוות גדול יותר, וכן החיוב נמדד בכל אחד לפי מה שהוא יכול לתת, ואפילו עני חייב לתת צדקה, וכל מי שיש לו יותר חייב לתת יותר, ואם העשיר נותן כמו העני יתכן שיענש שיכלה ממונו כיון שלא נתן כפי ערכו, וכיון שבזמננו מצוי הרבה יותר עשירים גדולים ובעלי בתים חשובים, א"כ ממילא החיוב גדול יותר. ב' כיון שהיום מצוי שאנשים מוציאים הוצאות על מותרות במלבושים ודירות יקרים ורובי משרתים וכהאי גוונא (מה שלא היה מצוי פעם), ממילא מידת צדקה וחסד שהיא הצלחת האדם בעולם הזה ובעולם הבא לא תהיה קלה מהוצאה למותרות, ואיך יאמר האדם שאין לו אפשרות לתת צדקה ואילו כשמגיע למותרות הוא מוציא הוצאות ואומר שהוא מוכרח לכך. ג' כיון שמידת הדין גוברת בעולם מידי יום ויום בכמה מחלות ומיתות משונות וחסרון השפעה בעולם, עד שאין יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ממילא צריך להרבות בצדקה וחסד שזה מגביה את מידת הרחמים. (חתימת הספר).

ספר שם עולם

ספר "שם עולם" נכתב כהמשך לספר "אהבת חסד", שכיון שמידת החסד כוללת כל דבר שהאדם יכול להטיב לזולתו, והה כולל לייעץ לו עצה ההוגנת לו, לכן מייעץ הח"ח לאלו שלא זכו לבנים, או אלו שבניהם לא הולכים בדרך התורה, מה עושי כדי להשאיר להם שם ושארית בעולם, ומבאר הח"ח שהדרך לזה היא ע"י חיזוק מיוחדת בשמירת השבת ובחסד ובתורה, כדכתיב "כי כה אמר ד' לסריסים אשר ישמרו את בתי ובתיהם ויחזרו באשר תצטוו" ומחזיקים בברית, ונתתי לכם בביתי ובחומותי יד ושם **שם** מבנים ומבנות", ואגב זה מאריך הח"ח לבאר גודל עניינים אלו, שזה שייך לכל אדם.

מה יעשה מי שלא זוכה לבנים- מידת החסד כוללת את כל סוגי ההטבה שיכול האדם להטיב לזולתו, ובכלל זה לייעצו עצה הוגנת לטובת נפשו, ועל כן כיון שיש אנשים שלא זכו לבנים, והם עצובים וחושבים מה יעשו כדי שישאר מהם איזה זכרון בעולם אחרי מותם, עלינו לראות מה העצה שנתנה התורה לאנשים אלו, ומצינו שיעירה הנביא היתה לו נבואה מיוחדת מהשם יתברך על ענין זה: "ואל יאמר הסריס את אני עץ יבש, כי כה אמר ד' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומוחזיקים בבריתי, ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, שם עולם אתן לו אשר לא יכרת", וג' דברים אלו, שהם **שמירת השבת**, ו**חסד** שהוא עיקר חפצו של הקב"ה, ו**תורה**, כפי שיתבאר להלן איך לקיימם בשלימות (שהרי על עצם קיומם כל אחד מחויב, ועוד שכמו שאדם דואג לכל צרכי בניו בשלימות, א"כ דברים אלו שהם במקום בנים ג"כ צריך לדאוג להם בשלימות), הם תיקון טוב ונצחי הרבה יותר מאילו היו לו בנים, או אילו שתורם איזה דבר לבתי הכנסת, ואפי' התורם ספר תורה שמקיים מצות עשה ושורה קדושה על נפשו, מ"מ לא מצינו ששיל ידי זה נחשב כאילו יש לו בנים, ועל כן צריך להתדבק כל ימיו בג' עניינים אלו. וגם מי שבניו סרו מדרך ד', שזה גרוע ממי שאין לו בנים, צריך להתחזק בעניינים אלו, וזה יועיל לו להצילו מני שחת, ולהיות לו שם עולם אשר לא יכרת. ועצה זו מועילה גם לנשים, אף שאינן מצוות על פריה ורביה (שהרי גם סריס תמה או סריס אדם אינם מצווים כיון שאינם יכולים לקיים), ואם הן מחזיקות תורה בודאי יש להם זכות התורה, ושמן זוכרן קיים לנצח. ובאמת גם מי שיש לו בנים, אף שמחויב להשתדל בכל כוחותיו להרדיך בניו בימי ערותם לילך בדרך ד' (שבזה הוא אהוב לפני ד'), מ"מ לא יסמוך על בניו לבד, אלא ישתדל לקנות לו שם ושארית על ידי שלשה דברים אלו. (הקדמה).

גודל ענין שמירת שבת- שמירת שבת היא יסוד האמונה, והיינו לדעת שהקב"ה ברא את העולם וממילא הבורא הוא אדון הכל ואנחנו עבדיו ומחויבים לעשות רצונו ולעובדו בכל גופינו ונשמותינו וממוננו כי הכל שלו. ואיסורי שבת הם חמורים מאד וכמו שרואים מכמה דברים: א' התורה הזהירה על שמירת השבת י"ב פעמים. ב' אמרו חז"ל שכל המשמר את השבת כאילו משמר כל התורה, וכל המחלל את השבת כאילו כפר בכל התורה, וכאילו חיילל כל התורה. ג' עונש המחלל שבת הוא סקילה שהוא העונש החמור ביותר (ואחריו שריפה הרג חנק כרת מיתה ביד שימים ולא), ובלי התראה עונשו כרת. ד' מי שהופקר אצלו איסור שבת ועבר עליו כמה פעמים בפרהסיא היו מומרו לכל התורה ודינו כעכו"ם שישאל שדר עמו בשבת צריך לשכור ממנו רשות ושחיתונו נבילה אף כשישראל עומד על גביו ורואה ששחט כדיו, וטעם כל זה הוא משום שהמחלל את השבת הוא כופר במעשה בראשית כעכו"ם. ובעת שהאדם שומר שבת אם הוא גוזר גזירה הקב"ה מקיימה, ואוכל את פירות המצוה והקרן קיימת לעולם הבא, ומוחלין לו כל עונותיו אפי' חטא כדור אנוש. והנה לשון הפסוק בדברות השניות "שומר את יום השבת לקדשו כאשר צוון ד' אלוקיך", וביארו חז"ל דהיינו כאשר ציוון במרה, דלבמרה נצטוו על שמירה ממלאכה, ובדברות הראשונות נצטוו על זכירת השבת, והיינו קידוש. ועוד יש לבאר דכוונת הכתוב כאשר ציוון כל הלכות שבת בעיפ", והיינו ל"ט מלאכות ותולדותיהן. והעצה לשומר שבת בכל פרטיה הוא לרזז עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור על זה תמיד, ולהתבונן בגודל השכר ועונש בזה. (פרק א').

כמה צריך האדם לרוץ אחר המצוות ולקיימם, ולא לחפש עצות להפטר מהם- הנה האדם יכול להתחכם ולפטור עצמו מכמה הלכות בשבת (כגון שיפטר משבתית בהמתו ע"י מכירתה לעכו"ם לשבת), אמנם מי שעושה כך לא ניכר אצלו שבת, ומבטל מה שכתוב "וזכרת כי עבד היית וכו'", ומי שהוא ירא ד' באמת ומכיר גדולת ד', אינו מחפש להפטר מהמצוה אלא אדרבה רוצה להתחייב, וא"א להשיג בשכלינו כמה חשוב איש כזה אצל הבורא יותר מכל הבריאה, כי נפשו נתקשרה ונתדבקה בעצם דיבורו של הקב"ה שזה גבוה הרבה יותר מן הבריאה, ועל זה אמר הכתוב "השמים כסאי וכו' ולא זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי", והקב"ה מחשיבו כאילו הוא המציא את עצם המצוה. (פרק ב').

השגחת ד' בעולם- הנה הקב"ה הוא בלי גבול ובלי תכלית, ולגביו אפי' המלאכים נחשבים כאין ואפס והסתכלותו עליהם ג"כ אינה לפי כבודו, והתחברותו עם הבריאה היא מגודל טובו וחסדו, מפני שדרך הטוב להטיב, ולכן מסתבר שהשגחתו תהיה מודבקת יותר בנבראים התחתונים שהם חלושי כח ושפלים ונדכאים, ובה טעו דור אנוש שחשבו שאין כבודו אלא עם המלאכים. ומענין שבת קודש ללמד שהקב"ה התקשר

עמונו בקשר אמין אשר לא ינתק לעולם, וכדכתיב "כי אתה היא בניו וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ד' מקדישכם", וגם יציאת מצרים עם כל האותות והנפלאות נעשו כדי לפרסם שד' משגיח על כל פרט ופרט הנעשה בארץ, ושבת היא ג"כ זכר ליציאת מצרים, וממילא שמירת שבת היא חיזוק לאמונה, ולכן אמרו חז"ל שאפילו מי שחטא כדור אנוש מוחלין לו. (פרק ג').

והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלוקים וכו'- הנה כל איש ישראלי מאמין שהקב"ה משגיח על כל מעשה בני אדם, אמנם דבר זה לא נכנס בתוך ליבנו להתנהג על פי ידיעה זו למעשה, דא"כ לא היה אדם גודל כי הוא יודע שהקב"ה ירפע ממנו, ולא היה מחסר מהמצוות וקביעת עיתים לתורה בכל יום, דבודאי לא יצליח ממון שהוא משתכר בזמן זה, ועל כן צריך **והשבות אל לבבך** להעמיד במחשבת הלב כדי להתנהג למעשה על פי הידיעה כי **ד' הוא האלוקים**, שאף שהקב"ה מינה על כל דבר מזל מלמעלה, הקב"ה לא סילק השגחתו לתת למזל כח עצמי, המעורכות. ואפי' **בשמים מומעל** והיינו במקום היותר גבוה בשמי מרומים, שיש שם מלאכים גדולים ונוראים ביותר, אין להם כח עצמי והם רק עלוהי הקב"ה לעשות רצונו, ואפי' **על הארץ מתחת** והיינו הבוביא שהוא מקום שליטת החיצוניים, אל תאמר שאין כבודו של הקב"ה להשגיח שם, אלא גם שם הקב"ה משגיח על המשחיתים שנבראו ע"י העונות, להעניש את החוטא כפי רשעתו בצמצום, וכשמקבל עונשו נתבטלו המשחיתים לגמרי. ועוד כלול בפסוק זה שכל מה שיארע לאדם מהכוחות העליונים בין לטוב בין למוטב, אף שלא פירשו שזה בשליחות ד', או מהכוחות התחתונים שאינם יודעים מידיעת ד', הכל מידי הקב"ה. ואמרו **אין עוד** ופירשו חז"ל אפילו בחללו של עולם, והיינו שכל הנעשה בעולם כולו הוא בהשגחת ד', וכל מה שאדם עושה או חושב, וכל הפסד או רווח, הכל בהשגחת ד', וצריך האדם להתבונן בעסקיו ויראה השגחה גלויה, ועל ידי זה תתחזק אצלו מידת הבטחון. (שם).

קדושת כל ימי השבוע ומחילת עוונות מכח שמירת השבת- כתיב "כי אות היא בניו וביניכם לדעת כי אני ד' מקדישכם" והיינו שמכח שמירת השבת מתקדשים כל ימי השבוע, (ימים א' ב' ג' יונקים משבת שעברה, וימים ד' ה' ו' משבת הבאה), שהזמן מתקדש מהשבת ורמ"ח אברי האדם מתקדשים ע"י הרמ"ח מצוות, וכשמתקרב זמן פטירת הצדיק כל הימים באים להעיד לפני המלך הקדוש, אם קנה בהם הויה רוחנית קיימת ונצחית ע"י התורה והמצוות, ואם לא שמר שבת אחת בשלימות כדיון כל ימי השבוע מקולקלים, וזהו שאמר הכתוב "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחלליו", ואמרו חז"ל אל תיקרי מחללו אלא מחול לו, שע"י שמירת השבת בתמידות מוחלין לו כל עוונותיו, (אבל שלא בתמידות אין זכות במצוה כ"כ). (פרק ד').

הכנה לשבת- הנה מלבד שצריך להזהר ממלאכה בשבת, יש גם מצוה "יכור את יום השבת לקדשו", לזכור שהוא מובדל לשבח משאר הימים, וזה הקידוש שעושים בבליה (על יין, או על פת אם אין לו יין), ושורש מצוה זו כשיש שנתעורר לזכור גדולת היום ונקבע בלבבנו אמונת חידוש העולם, וכתב הרמב"ן שבכל ימי השבוע מצוה לזכור בפה את השבת, ואפי' כשמונה הימים יאמר ראשון בשבת וכדו' כדי שלא ישכח ממנו ענין שבת. ועוד דרשו בית שמאי שאם יזדמן לו חלק יפה בימי השבוע יהיה מתקנו לשבת. (וגם הלל מודה דכך עדיף, אך הוא כדי לחזק בטחונו היה נוהג אחרת), אבל בשאר כל אדם שאין בטחונו חזק כ"כ ודאי עדיף לעשות כשמאי, ופשוט שבדבר שאינו שיכח לקנות שיקנה אותו לשבת אפי' ביום א', ובפרט ביום ו' מצוה גדולה להכין צרכי שבת, כדכתיב "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו", יש לו משרתים או שהדבר אינו לפי כבודו מצוה שישתדל בעצמו, וידמה כאילו מגיע אליו שר גדול, וזה הוא כבודו, ובפרט בימים הקצרים או שרואה ששבת מתקרבת, מחויב לעשות בכל כוחו לסייע כדי שלא יגיעו לחילול שבת. ושמעתי שמה שמצינו שאין האדם נענש על עוונותיו בגיהנום ביום השבת, זה כבר מהזמן שהתחיל בערב שבת להתעסק בצרכי שבת, ועל כן ישתדל מאד בענין צרכי שבת, וייטב לו בזה ובבא. (פרק ד').

לימוד תורה בשבת- איתא בחז"ל שהשבת היא בן הזוג של התורה, ולא ינתנו שבתות אלא כדי לעסוק בהם בתורה. והיינו מפני שבשבת פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בתורה כראוי, וע"י לימוד התורה בשבת יקבל שכר גם על המלאכה שעושה בימי השבוע, אבל אם גם כשיש לו פנאי אינו לומד אינו מקבל שכר על המלאכה, כיון שמינכר למפאע שלא היו לכבוד הש"ת, ויתבעו ממנו על הזמן שביטל לדברים אחרים, (וכן סתם אדם המבטל תורה, יתבעו ממנו גם על הזמנים שביטל להשיג הבלי הזמן, כיון שניכר שלא עשה כך לכבוד ד').

תמצית ארחות צדיקים

שער לשון הרע

איסורי והלכות לשון הרע - המספר בנותנו של חבירו אע"פ שהדבר אמת זהו לשון הרע, והמספר דבר שאינו אמת זהו מוציא שם רע, ועונשו חמור יותר, אך לפעמים עונש המספר אמת חמור יותר כיון שיותר מאמינים לו. והיושב ומדבר דברי גנאי- כך וכך עשה פלוני, כך וכך עשו אבותיו וכיו', זהו בעל לשון הרע. ולשון הרע היינו המספר דברים שגורמים נזק לחבירו בגופו או בממונו או שגורמים לו צער או פחד. וכן הוזהרנו מן התורה שלא לקבל לשון הרע, דכתיב "לא תשא שמע שוא", והמקבל עונשו חמור יותר מהמספר, והמודה ללשון הרע או שנראה שמאמין לדברים הרי הוא כמו מספר, כיון שעו"ז אימרו השומעים שהדבר אמת, והוא גורם למספר לדבר יותר. והמזכיר לחבירו את מעשיו הרעים עובר על "לא תנוג", ואם מזכיר לו עיונות שחזר מהם בתשובה יש לו עונש גדול, כי עיונותיו כבר נהפכו לזכויות, וגם גורם לו לחזור לסורו, וכן גורם לאחרים להמנע מלחזור בתשובה. והיודע שחבירו שעבר עבירה, אסור לספר זאת אלא לחכם צנוע, ויתרחק מחברתו עד שידע שחזר בתשובה, והרואה ת"ח ירא שמים שחטא, ראוי לחשוב שודאי עשה תשובה. המגלה לחבירו דברים שדיברו עליו בסתר הרי זו רכילות. מי שחבירו גילה חטאתו, אסור לו גלות חטאי חבירו משום לא תקום ולא תטור, ואסור להתפאר ולכזב או גילה ואני לא מגלה, משום שבזה מגלה החצי. ההולך מאחד לשני ואומר לו כך וכך שמעתי על פלוני, אע"פ שהוא אמת, הרי הוא מחריב העולם, ועובר על "לא תלך רכיל בעמך". האומר דבר לחבירו אסור גלותו בלי רשותו.

אבק לשון הרע- האומר לחבירו שבבית פלוני מצוי אש הרי זה לשון הרע. והאומר אל תדברו על פלוני כדי שלא אומר מה אני יודע עליו, וכדומה, הרי זה אבק לשון הרע. ואסור לספר שבחבו של חבירו לפני שווא, שמתוך כך בר לידי גנותו, אבל לפני אוהבו מותר. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק וקלות ראש ולא מתוך שנאה, או שמספר בדרך רמז הרי זה אבק לשון הרע.

עונש המדבר לשון הרע- המספר לשון הרע נענש על הנזק שהזיק לחבירו, ועל ששמח בקלון חבירו במקום לשמוח בכבודו כדכתיב "ואהבת לרעך כמוך", ועוד רעה יש בזה שהוא מתגאה, והמספר לשון הרע על היתומים והאלמנות עונשו גדול יותר. המדבר לשון הרע על גבאי צדקה כשרים אין ערך לעונשו, מכמה טעמים.

באיזה אופנים מותר לדבר לשון הרע- חוטא שאינו ירא שמים, כמו הפורק עול מעליו ואינו נזהר מעבירה שאיסורה מפורסם, מצוה בפרסם חטאי והלאהשי ריחו לשם שמים כדי שיתרחקו ממנו, אבל אסור לחטוא פשעו להתנאות, וכן מי שהוציא פתעו אסור לו גלות פשע של חוטא אחר, כי ודאי אין כוונתו לטובה. ובמקום שיתכן שאם יגנה את החוטא הוא יצא לתרבות רעה אין להכלימו ברבים. ומותר לדבר לשון הרע על בעלי המחלוקת. ומצוה לדבר לשון הרע כדי למנוע משינים לחטוא יחד. דבר שהתפאר באפי תלתא אין בו משום לשון הרע, אלא"כ הוא מתכוון לפרסמו יותר, או שהמספר האהיר את השומעים ש"ל אסור לספרו.

לדון לכף זכות- ירא אלוקים חובה לדונו לזכות אף כשהדבר נוטה יותר לחובה, ואדם בינוני יש לדונו לכף זכות דברב מטופק, וזו מצות עשה דכתיב "בצדק תשפוט עמיתך", והקב"ה ידון גם אותנו לכף זכות, ודבר הנוטה לחובה באיש שרוב מעשיו לרעה, יש להכריע מעשיו לכף חובה.

חומר וגנות חטא לשון הרע- חטא זה אין בו רווח למספר, ולכן אין פריקת עול כמו לשון הרע. והמכלים חבירו בפני אחרים על מעשי אבותיו אין לו חלק לעוה"ב. וכת מספר לשון הרע אין מקבלים פני השכינה. ולשון הרע הורגת את המספר והמקבל ואת מי שסיפורו עליו. המספר לשון הרע הרי הוא מבייש את עצמו, ל דרך כל אדם לדבר במה שמונה בליבו, והפוסל אחרים זה מראה שהוא עצמו פסול, ובעל הלשון הוא דומה לזוב שמוחש את הכלכלוך.

הדרך להזהר מלשון הרע- אדם האוהב לדבר לא ידבר דברים בטלים אלא בדברי תורה והבאת שלום, וללמד לרבים לעשות טוב ולהתרחק מהרע. ומי שכבר הורגל לדבר דיבורים אסורים ורוצה להפסיק, יעשה גדר להתרחק מחביריו הראשונים שהיה מדבר עמהם, וירגיל עצמו בשתיקה, ויובה לבשת לבדו ולעסוק בתורה, ויתחבר עם החסידים, וכשיתרגל בזה ימים רבים ימצא רפואה למכתו.

מות וחיים ביד הלשון- כיון שהרבה דברים תלויים בלשון יש לאדם לשמור לשונו מאד, וכתיב "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע". וכתיב "מות וחיים ביד הלשון", ומעשה במלך פרס שחלה ואמרו שרפואתו היא להביא לו חלב לביאה וכו', וצריך האדם להתבונן שכל מעשיו ענייניו ולרעה תלויים בלשון, ויכול לעשות עבירות גדולות ע"י הלשון, ומאידך יכול לקיים בה מצוות רבות לדבר דברי תורה ויראת שמים וכו', ואז יהיה אוהב למה נחמד למעלה, ויהיה שכרו ברב טוב הצפון לצדיקים.

שער התשובה

גודל מעלת התשובה- אמרו חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ואמרו ז' דברים קדמו לעולם תורה ותשובה וכו' (כי עיקר הבריאה היא בשביל האדם, ולכן הקדים התורה שהיא קיום העולם, ואח"כ התשובה מפני שלולה התשובה לא היה העולם קיים דור אחד, ואח"כ הזכיר גן גן וגינהונו וכסא הכבוד שהם מקומות לשלם לאיש כמעשיו, ואח"כ הזכיר בית המקדש ומשיח מפני שאז תימלא הארץ דעה ולא יהיה יצר הרע, וידעו כולם שעיקר בריאת האדם היא לעבודת הבורא, ולכן הקדים אלו השבעה לעולם). והתשובה היא טובה גדולה, ואף מי שהרבה לחטוא יכול לשוב בתשובה, והקב"ה עוזר לשבים למעלה ממוחם, ובעל תשובה אינו מרוחק מהקב"ה מפני החטאים, אלא לפני עששה תשובה הוא רחוק מד' והוא שוא ומשוךץ ומתועב, ואין תפילתו מתקבלת, ועושה מצוות וטורפים אותם בפניו, וע"י התשובה הוא מודבק בשכינה, והוא אוהב ונחמד לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ושכרו הרבה לפי שטעם טעם חטא ופרש ממנו, ומעלתו גדולה ממי שלא חטא מפני כבישת היצר, ומקבלים ממנו את המצוות בנחת ושמחה. והבטיחה תורה שבסוף הגלות יעשו ישראל תשובה ומיד הם נגאלים. והתשובה מקרבת את האדם לשכינה.

למה יקדים האדם לשוב בנחרותו- א' מפני שעבודת התורה והיראה וכל המעלות שהאדם חייב בהם המה רבים מאד מאד, ואילו ימי האדם עוברים מהר כצילו של עוף הפורח, ובאמת אף אם יעשה האדם ככל יכולתו ישיג רק מעט מן המעלות, ואם ימתן שיסורו ממנו הטרדות, הנה טרדות העולם אינן פוסקות. ב' מפני שככל שיעבור הזמן ירצה עוד עולם הזה. ג' הזמן מתמנעט ומלאכת התורה ותיקון הנפש והשגת המעלות מורבה. ד' הרוח הולך ומתגבר וכבר לא יוכל לשוב בתשובה. ה' אולי ימות לפני שיחזור בתשובה. ו' בהמשך יהיו עיונותיו ישנים, ולא ידאג כבתחילה. ז' כשהאדם בא בימים נחלש כח היצר, והאדם לא מקבל שכר על התשובה בזמן זה כמו בימי בחרותו. ולכן יקדים האדם לתקן נפשו.

ז' דברים הנצרכים לתשובה- א' שידע כל המצוות והעבירות, ועי"ז ידע איזה מצוה חסיר ועל איזה עבירה עבר, כי הרבה דברים אינם ידועים כגון חומר איסור דרבנן, התרחקות מנשים, תפילה בכונה, דיבור בבתי הכנסת, שחוק וקלות ראש, צדקה, שבועה וקלה, הזכרת שם שמים, וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, מידות רעות, נטילת ידיים, נזיקין בין אדם לחבירו, הלכות שבת), ומי שאינו בקי במצוות נכשל הרבה. ב' שידע את רעת העבירות שעבר, ולא יחשוב שזה לא כ"כ רע. ג' שידע ויאמין בגודל חומי העונשים. ד' שידע שכל העבירות הגדולות והקטנות, וכל ענייניו, הכל כתוב בספר ואין בהם שטחא. ה' שידע והתשובה היא רפואה שלימה לעבירות. ו' שיכיר גודל טובות הבורא עליו, וכמה חייב בעבודתו, ויחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. ז' יכין עצמו בכח גדול לפרוש מהעביות אף שכבר הורגל בהם. והקובע בליבו אלו הו' עניינים, הרי הוא קרוב לדרך התשובה.

עשרים עיקרי התשובה- א' שיתחרט על מעשיו הרעים. ב' שיעזוב דרכיו הרעים ויגמור בליבו שלא לחזור עליהם. ג' יגון ואנחה בליבו ובמיעוטים. ד' יגון וצער במעשים כמו צום ובכי ומספד ובמלבושים ועל המצוות שנתגוים, והבכי מכפר על השלך אחרי עיניו, ומיעוט התענוגים מכפר בגינות. ה' דאג מעונש עוונותיו, כי יש עונות שהתשובה תולה ויסורים ממרקים, וכן ידאג שלא לא יעשה תשובה כראוי, ושמא יתגבר יצרו עליו. ו' יתבייש על עוונותיו מהש"ת. ז' שיפיל עצמו ויכנע בליבו ע"י הכרת הבורא. וע"י ההכנעה יתקרב אל ד', ולא יחזיק טובה לעצמו על כל המצוות שעשה, כי זה קצת לעומת מה שהוא חייב לעשות, ועבוד את ד' בהנצנע, ולא יחפש כבוד על מעשיו. ח' יעשה מעשים של הכנעה, כמענה רן ומלבושים פשוטים ועינים שחות. ט' ישבור את התאוה, ויתרחק ממוותרות, כי התאוה גורמת לקלקול המעשים, והיא שורש כל הפעולות, וגם כי ע"י שהוא פורש מן המותר יפרוש ג"כ מן האסור. י' יתקן את מעשיו באת האבר שחטא בו, (חטא בראיה אסורה, יתנהג בשחות עיניים, חטא בלשון הרע, יעסוק בתורה, וכדומה). י"א יחפש דרכיו לידע במה חטא, כדי להזהר מלשוב ולחטוא. ולידע כמה חטא ולהוסיף הכנעה, וכדי לעשות גדרים שלא יחטא עוד. י"ב ידע חומר כל חטא, ועי"ז ימרח ליבו בייודי ויוסף הכנעה. י"ג יהיו העבירות הקלות דומות בעיניו כחמורות, משום גודל המזהיר עליהם, ומשום שרבי הפעמים מחמיר את העבירה, ומשום שהמרגל בעבירה הרי הוא כפורק עול וכמומר לדבר אחד, ומשום שכשחוטא בדבר קל יחטא לחטוא גם בדברים חמורים. י"ד היודי - יתוודה על חטאיו, ועל חטאי אבותיו שנענש עליהם אם ממשיך בהם, ובעת היודי יגמור בלבבו שלא לחזור עליהם, כדי שלא יהיה כטובל ושרץ בידו. (וענין גדול הוא היודי, שכל המתוודה יש לו חלק לעוה"ב, ועיקרו של וידוי הוא לומר 'אנא ד', חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, והרי ניחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה", וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וגם אמירתו אבל אנחנו חטאנו היא עיקר היודי, וטוב לפרש החטא שלו בתוך היודי, כגון כשאומר אשמתי יאמר אכלתי דבר אסור, וכן לכל הא' ב', ובסוף היודי יאמר סרתי ממצוותיך וכו'). ט"ז יתפלל לד' שיעזור לו לשוב בתשובה. ט"ח יתקן את מה שקבל בתשובה הגדולה וכדומה. י"ז ידון חסד ואמת, וזה מועיל רק כשקבל בתשובה, והמוחזר ידי אנשי יראתו ומקדש את ד' נמחל לו עוון חילול ד' עם התשובה. י"ח יזכור תמיד את חטאיו.

י"ט יעזוב את החטא כשבא לידו והוא בתוקף תאוותו, ואם לא נודמן לידו הנסיון, יוסיף יראה, וזה מדרגה עליונה מן התשובה. כ' ישיב רבים מעוון כפי יכולתו. והנה יש מדרגות רבות לתשובה, וכפי מדרגת התשובה יזכה האדם לקריבת ד', ואין הנשמה טהורה בשלימות אא"כ יטהר האדם את ליבו.

דברים מעכבים את התשובה- יש באלו משום חומר העוון- המחטיא את הרבים או מונעם מעשות מצוה. המטה אחרים לדרך רעה. הרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בו, וכן באחרים כשיכול למחות בהם. האומר חטא ואשוב או חטא ויהי"כ מכפר. והדברים שלהלן נועלים דרכי התשובה בפני עושיהם- הפרוש מן הציבור שעושים תשובה. החולק על דברי החכמים. המלעיג על המצוות. המבזה רבותיו. והשונא את התוכחות, (וצריכים הקהל להעמיד אדם שיוכיחם על חטאיהם). ויש דברים שא"א לחזור בתשובה שלימה כי אינו יכול לתקן כראוי- המקלל את הרבים. החולק עם הגב. המוצא אבידה ואינו מכריז עליה. האוכל מאכל עניים וכדו' העוברים מעיר לעיר. המקבל שוחד להטות דין. ויש דברים שהם קלים בעיני האדם ולכן אינו חוזר בתשובה מהם- האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה. המשתמש בעבטו של עני. המסתכל בעריות. המתכבד בקלון חבירו. החושד בכשרים בליבו. ויש עיונות שקשה לפרוש מהם- רכילות, לשון הרע, בעל כעס, בעל מחשבה רעה, והמתחרב לרשע. ואלו הכ"ד דברים אע"פ שמעכבים את התשובה אינם מונעים אותה, ואם שב מהם הרי הוא בעל תשובה ויש לו חלק לעוה"ב.

ידיעת החטאים- הנה יש הרבה עיונות שאין האדם יודע שעבר עליהם, כגון התובע אדם לדין כדי להקיטו ולהפסידו עבר על גזל, והמשיבוע את חבירו שלא כדוין יש לו עונש על זה, וכהנה רבות, וכן סרוון בכונה בתפילה ובברכות, וענייני המידות, ועל כן הרוצה לשוב בתשובה שלימה צריך ללמוד ספר מידות זה ויבוננו אם מקיימו כראוי, וכן ילמוד בספר המצוות כל מצוה וענינה, וזה הדרך הגדול בדרכי התשובה.

דרך תיקון החטאים- עבירות שבלן אדם למקום יעשה בהם תשובה באותו ענין שעבר, מצות עשה שאין קיים ישתדל לקיים, ואם עבר על לאו יתן אל ליבו שלא יעבור מעתה ואילך, אולם במצוות שבין אדם לחבירו לפעמים קשה מאד לעשות תשובה, כגון שאינו יודע ממי גזל, או שאין לו מה להחזיר, או שבא על הערוה והוליד ממנה בן, או שהורגל בשקר ולשון הרע, או שהדיח אנשים אחרים מדרך הישר, או שהיה יכול להוכיח ולא הוכיח, ואמנם אם האדם ילמוד דרכי תשובה וימסור נפשו לקיימם, הקב"ה יסייע בידו לעשות תשובה גם באופן אלו, ואם גזל ואינו יודע ממי גזל יעשה בהם ציכר רבים, ואין התשובה נמנעת מן החוטא אלא מפני רוע ליבו. ובעבירות שבין אדם לחבירו אין מתכפר לו אם לא ביקש מחילה, והמקניט את חבירו יביא ג' שרות של ג' בני אדם ויבקש מחילה, וא"צ לבקש יותר מג' פעמים, ואם מת יולך י' בני אדם על קברו.

ישנם ד' סוגים של תשובה- א' השב מיראת ד' ואהבתו. ב' השב מחמת שמיעת תוכחה. ג' השב מחמת ראית אחרים נענשים. ד' השב מחמת שהוא עצמו נענש. ואף שהתשובה מקובלת גם אם ישוב החוטא מחמת רוב צרתיו, המשכיל ישוב מחמת הכרת ד' ואהבתו.

ו' דברים מעוררים את האדם לתשובה: א' אדם שיש לו צרות, עליו להבין שהחטאים גרמו לצרות וממילא הוא יחזור בתשובה, ואע"פ שבני אדם לא מוחלים כשאדם מבקש מהם מחילה מחמת שהוא צריך שיעזרו לו בעת צרתו, הקב"ה מרצהו בזה בחסדו, אך אם לא ישוב בעת צרתו, עונשו כפול, ואם אומר שהיסורים הם מקרה, יש עליו קצף גדול שאינו מאמין שחמתו עוונותיו מתייסר. ומטרת היסורים הם כדי לכפר עוונותיו, וגם כדי להחזירו בתשובה, ועל האדם לדעת שחירותם הם לטובתו, ויתענה ויחפש במשיו. כמו שציבור חייבים להתענות כשיש להם צרה, ואם לא מצא עוונות בידוע שזה יסורים של אהבה. ב' בימי הזקנה וחלישות הכח האדם מתעורר לשוב בתשובה, ומי שאינו שב בזמן זה עונשו כפול, ואין זה אלא מיעוט אמונה ידיעת החטאים, והאנשים שעיקר עסקם בעניני גופם והבלי העולם, כמה התחננה עם מדרגתם, ובימי הזקנה יתנו לב לבקש תורה ומצוות. ג' י"א ימנע החכמים אדם מתעורר לתשובה, והמקבל על עצמו לקיים כל התוכחות, יש לו שכר בשעה קלה על כל מה שקיבל על עצמו לעשות, וזהו ענין מעשיו מרובים מחכמתו, ומי אינו מתעורר מתוכחה עונשו כפול. ד' לימוד התורה והמסורים מעורר לתשובה, ויתן אל ליבו לקיים כל מה שילמד, ומי שלא יקיים מה שלמד פשעו גדול יותר. ה' בעשרת ימי תשובה יעורר את ליבו ויחרד, ויחפש עצות, אלה הנצל מן המשפט, ויקבע עיתים לחפש דרכיו ולשוב בתשובה, וימים אלו הם י' רצון והתפילה בשבת, בעת בהם, וע"י התשובה יזכה לכפרת יומו. כ' לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא נוטה למות, שהרי אין האדם יודע את עיתו, ויזכור שאחרי המיתה הוא צריך לתת דין וחשבון על מעשיו, ויתודה על חטאיו בלב נשבר כאילו הוא עומד למות, ויחדש מצוה בכל יום כאילו היום הוא מת שבזה הוא דומה כמי שקיים את כל התורה.

סוגי התשובה- א' תשובה הבאה- שמגיע לידו נסיון דומה לראשון והוא נמנע מהעבירה, וזו תשובה שלימה. ב' תשובת הגדר- שהוא עושה גדרים כדי להמנע מהעבירה, וע"ע בזה הלחן. ג' תשובת המשקל- שהוא מלמטש בהנאתו ומלמטש כנגד מה שנונה בעבירה. ד' תשובת התכונ- שהוא מתקבל עליו צער כפי עונשו האומר בתורה, ומצינו בתלמוד שהיו רגילים בתענית אפי' על חטא קל מאד.

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם'

טבת תשפ"ד

לראות
מבחינים שבועיים
דרך האימייל משת"ב החתומות וחסד
0737-289-669

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

מבחן 92 פרשת ויחי

משנה ברורה

מתחילת סימן קפ"ט עד סוף סעיף א'

מי אומר בבית האהל את הנוסח המיוחד של ברכת הטוב והמטיב?
א' רק כשהאבל עצמו מברך.
ב' גם כשהאובלים עימו מברכים.
ג' רק האוכל יחידי.

באיזה אופן יש לברך מעין שלש מיד לאחר שתית כוס של ברכת המזון?
א' רק כאשר אין דעתו לשתות עוד כלל.
ב' גם כאשר דעתו לשתות עוד לאחר זמן.
ג' גם כאשר דעתו לשתות עוד מיד.

כמה צריך לשתות מכוס של ברכת המזון?
א' ישתה או פחות מכחית או רביעית כדי שלא יכנס לספק ברכה אחרונה.
ב' רוב רביעית.
ג' רביעית שלם.

מי צריך לשתות מכוס של ברכת המזון?
א' אחד ישתה כשיעור, ומצוה מן המובחר שיטעמו כולם.
ב' דווקא המברך ישתה כשיעור, ומצוה מן המובחר שיטעמו כולם.
ג' אם אין אחד לא שתה כשיעור צריכים כולם לטעום.

אלו שני ברכות פועלים מחברים יחד?
א' ברכה ראשונה ושניה.
ב' ברכת הארץ ובונה ירושלים.
ג' ברכת בונה ירושלים והטוב והמטיב.

מדוע בזמננו פועלים מברכים את כל ארבעת הברכות של ברכת המזון?
א' מפני שאין דרך להקפיד ומסתמך על דעת זה שברכם.
ב' מפני שקובנו את כל הברכות לחובה.
ג' מפני שבכלא הכי לא מכוונים כ"כ.

באלו ברכות אסור לעשות תלאכה בעודו מברך?
א' רק בברכת המזון.
ב' בכל הברכות דאורייתא.
ג' בכל הברכות.

שם עולם

הקדמה "ודע דעצה זו" עד סוף פרק א'

מה יותר חמור, עוון שיש בו כרת או עוון שיש בו מיתה בידי שמים?
א' כרת.
ב' מיתה בידי שמים.
ג' שניהם שקולים.

מתי המחלל שבת נחשב מומר לכל התורה דינו כעובד כוכבים?
א' מי שהוחזק בעיני כל שאינו נזהר בשום איסור מאיסור שבת.
ב' מי שהופקר אצלו איסור שבת ועבר עליו כמה פעמים בפרהסיא.
ג' אפילו מי שעבר פעם אחת בפרהסיא.

מבחן 91 פרשת ויצא

משנה ברורה

מסימן קפ"ז סעיף ב' עד סוף סימן קפ"ח

מי שלא אמר בברכה שניה 'ארץ חמדה טובה ורחבה' או 'איש שלא הזכיר בריית תורה, האם יצא ידי חובתו?'
א' לא יצא.
ב' יצא.
ג' אם לא הזכיר בריית תורה לא יצא, ואם לא הזכיר 'ארץ חמדה טובה ורחבה' יצא.

מה יעשה מי ששכח לומר על הניסים בתוכה ופורים?
א' אם סיים ברכת המזון חוזר לראש, ואם לאו יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'.
ב' אינו חוזר, ויכול לומר הרחמן וכו'.
ג' בתוכה אינו חוזר, ובסעודה פורים צריך לחזור.

איזה מלכות אין להזכיר בברכה שלישית, מלבד מלכות בית דוד?
א' שום מלכות ואפילו מלכות השם.
ב' מלכות ישראל.
ג' מלכות נכרים.

מה קודם למה, רצה והחליצנו או יעלה ויבוא?
א' רצה והחליצנו.
ב' יעלה ויבוא.
ג' מה שירצה יקדים.

חולה ששכח יעלה ויבוא ביום הכיפורים, מה יעשה?
א' אינו חוזר, ומסתבר שגם לא אומר ברור שנתן וכו'.
ב' אינו חוזר, אבל אומר ברור שנתן וכו'.
ג' אומר ברור שנתן, ואם התחיל ברכה רביעית חוזר לראש.

השוכח יעלה ויבוא בשבת ראש חודש, והתחיל הטוב והמטיב, האם חוזר?
א' כן.
ב' לא, ואם חוזר בגלל ששכח גם רצה יזכר גם יעלה ויבוא.
ג' לא, וגם אם חוזר בגלל ששכח גם רצה לא יזכר יעלה ויבוא.

ראש חודש שחול במוצאי שבת, האם יאמר יעלה ויבוא בסעודה שלישית?
א' אם סיים סעודתו מבעוד יום לא יאמר, ואם סיים משתשכח מחלוקת.
ב' אם סיים סעודתו מבעוד יום מחלוקת, ואם סיים משתשכח יאמר נכ"ע.
ג' בכל אופן יאמר רק יעלה ויבוא.

אהבת חסד ה"ג פ"ח "אם הוא רואה בתבירו" כולל התימת הספר ותחילת הקדמת הספר שם עולם עד "ודע דעצה זו"

האם חיוב הצדקה תלוי במקבל כמה הוא צריך או בעוון כמה יש לו לתת?
א' במקבל.
ב' בעוון.
ג' בשניהם.

מדוע נגזר על נקדימוו בו גוריון שתמזנו יכלה?
א' מפני שלא נתן מספיק צדקה לפי ממנו.
ב' מפני שלא הודה לקב"ה כראוי על שהשירי חמה בעבורו.
ג' מפני שרצה לקיים מצות יימוד תורה מתוך דחוק.

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

לדעת
מחמנים שמועיים
ד"ר חיים מנחם, מנכ"ל תח"ת אגודת תורת
0737-289-669

מבחן 95 פ. בא

מסגרת סימן קצ"ח עד סימן קצ"ט פ"א

משנה ברורה

האם חזנים על שמש או על כותי?
א' כן.
ב' לא.
ג' על שמש חזנים ועל כותי חזנים.

האם חזנים בחמיו על מי שלא נחד?
א' כן.
ב' לא נחד כלל אין חזנים עניו.
ג' אפילו קרא ושנה ולא שמש חמיו חמיו אין חזנים עניו.

באיזה שרכ בגירות הגר מצטרף לזימון?
א' אחרי המילה.
ב' אחרי מילה, וטבילה בפני בית דין.
ג' אחרי מילה, וטבילה אף בינו לבין עצמו.

האם אונן הפטור מברך מצטרף לזימון יכול להוציא אחרים?
א' לא.
ב' כן.
ג' מצטרף לזימון אבל אינו יכול להוציא אחרים.

האם נשים שאכלו עם ג' אנשים חייבות לענות לזימון?
א' כן.
ב' לא.
ג' ראוי שיענו אם הן רוצות.

מאיזה גיל מצטרפים לזימון לדעת הרמ"א?
א' צריכים להמתין.
ב' שלש עשרה.
ג' ממתי שידוע שהיה ב' שערות.

שלשה שהתחילו לאכול יחד ושנים רוצים לזמן והשלישי מסרב, מה יעשו?
א' צריכים להמתין.
ב' הוא חייב לזמן אותם, ואם אינו עונה יברכו בלי זימון.
ג' יזמנו עליו אנ"פ שאינו עונה.

שם עולם פ"ה י"חמה הכותב אמר" עד פ"ז י"חמה שאמר הכותב

אדם שכיו בעסקיו כדי שיהיה לו כח ללמוד, ובסוף יכל ללמוד ולא נלמד, האם יש לו שכר?
א' כן, כיון שכיון בתעשה לשם תורה.
ב' נתברר נמפרע שפעולותיו לא היו בשביל ללמוד תורה.
ג' ודאי יש לו שכר טוב, אבל יתבע על ביטול תורה.

כתב "עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזובו" מי יעזוב את מי?
א' הממון יעזוב אותו.
ב' הוא יעזוב את הממון.
ג' שתי התשובות נכונות.

מבחן 94 פ. וארא

מסגרת סימן קצ"ח עד סימן קצ"ט פ"א

משנה ברורה

באיזה אופן שתי חבורות יכולות להצטרף לזימון בראים אלו את אלו?
א' רק באותו שנתן.
ב' רק באותו בית.
ג' גם בשני בתים.

באיזה אופן אלו שאכלו בבית ואלו שאכלו מחוץ לבית מצטרפים לזימון?
א' כשכנסו רואים זה את זה.
ב' אחד עומד על הפתח הבית ורואה את שתי הקבוצות מצרפים.
ג' אפילו כשאדם רואים אלו את אלו כלל.

מי שלא שמע את הזמון אמר נברך, מה יעשה?
א' אם שמע את העונים אמרים ברוך שאכלנו יענה עמם.
ב' לא יענה.
ג' אפילו אם לא שמע את העונים אם יודע שמתחמנים יענה.

האוכל דבר איסור מפני הסכנה או שאנסוהו לאכול, האם מברך?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם אוכל מפני הסכנה מברך, ואם אנסוהו לאכול לא מברך.

כמה צריך לאכול כדי להצטרף לזימון?
א' כל שהוא.
ב' כית.
ג' כביצה.

אם השלישי הגיע לאכול בסיום הסעודה, מתי הוא מצטרף לזימון?
א' אם היו יכונים דברים הממשיכים את הלבו.
ב' אפילו אם כבר אינם יכונים לאכול מצטרף כל שעדיין לא אמרו הבן לו ונברך.
ג' אם עדיין אוכלים אפילו מעט.

מי שאכל חזנות, האם יכול לצאת ידי חובה בשמיעת ברכת הזמן מהזמון?
א' לא, מלבד בדיסה.
ב' כן.
ג' לכתימה לא, ובדיעבד יצא.

שם עולם פ"ז י"חמה כ"אמר הכותב" עד פ"ה י"חמה הכותב אמר"

מה מקדש את ימי השבת?
א' המצוות שהאדם עושה בכל יום.
ב' השבת.
ג' לימוד התורה.

מדוע הלל לא היה קונה צרכי שבת בחתימת השבת?
א' מפני שסבר שאין מצוה כבוד שבת אלא בגרב שבת.
ב' מפני שסבר שאין זה כבוד שבת לקנות לשבת ואח"כ להשתמש בה לחול.
ג' כדי לחזק מידת בטחונו בקב"ה.

מבחן 93 פ. שמות

מסגרת קצ"ב טעף"ב עד סוף סימן קצ"ד

משנה ברורה

מה יעשו המזמנים בעשרה אם שכחו לומר 'אלוקינו'?
א' אם עדיין לא ענו יחזרו ויאמרו אלוהינו, ואם ענו לא יחזרו.
ב' גם אם ענו צריך לחזור.
ג' גם אם לא ענו לא יחזרו.

שנים שאכלו ושויהם יודעים לברך, האם אחד יכול להוציא את חבריו?
א' לא.
ב' מצוה שכל אחד יברך לעצמו, ובדיעבד אם שמע את חבריו וכיוצא לצאת ולהוציא יצא.
ג' עדיף שאחד יוציא את חבריו, משום יברך עם הדרת מלך.

יותר מעשרה שאכלו יחד ואם לא יזמנו בשלשה יפסידו מצוה, האם מותר להם ליחלוק?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מחלוקת, ובמצוה דאורייתא אפשר שיש להקל.

הישרים בעגלה ואוכלים יחד כשהם נוסעים, מה יעשו?
א' לא יזמנו.
ב' יזמנו, ואם הם עשרה יזמנו עם הכרית השם.
ג' יזמנו, ואם הם עשרה לא יזכרו את השם.

ממתי אין אחד יכול להתחלק מהשנים האחרים?
א' כשאכלו אפילו פחות מחזית.
ב' כשאכלו כזית.
ג' כשגמרו לאכול יחד.

שלש חבורות של ארבעה שזמנו שלשה הכל חבורה, האם השלשה הנשארים יכולים לזמן יחד?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם אכלו יחד יכולים ואם לא אינן יכולים.

האם בדומן כלם צריכים לשבת יחד או שאחד יכול לעמוד בסמוך נד הפתח?
א' בשלשה חייבים לשבת יחד ובעשרה לא.
ב' בעשרה חייבים לשבת יחד, ובשלשה לא.
ג' בכל אופן לא יוצאים ידי חובת זמון אלא כ"כ כונס ושוכים יחד.

שם עולם מחמיל"ט עד פ"ז י"חמה כ"אמר הכותב

מדוע אינו ראוי לחפש דרכים להפטר מהמצוות (שם עולם פרק ב')?
א' דמי יודע אם נזהר כראוי בכל תנאי הפטור.
ב' מפני שעל האדם לקיים את המצוות.
ג' מפני שהעושה כן נענש על כך.

מה היתה החליט שנותם של דור אנשי?
א' שתשובו שאין כבודו של ד' להתחבר עם הברואים והחיות.
ב' שפטרו במציאות הברא וחסבו שהתגלם קדמו.
ג' לא הו כפרים, אלא שהלכו אחרי תאוות ליבם ושכחו את בוראם.

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם'
טבת תשפ"ד

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com
ובעמדות 'דברים פלוס' (לדעת)

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132